

Univerzita Karlova v Praze

Evangelická teologická fakulta

Bakalářská práce

autor : Ing. Oldřich Petrlík

Osudy luterských sborů
v Českobratrské církvi evangelické.

předmět: Dějiny křesťanství

vedoucí práce: PhDr. Rudolf Vévoda

studijní program: Teologie křesťanských tradic

rok odevzdání: 2009

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Rudolfu Vévodovi za cenné rady a připomínky při psaní této bakalářské práce. Dále chci poděkovat všem kazatelů ČCE, kteří odpověděli na moji anketu, jmenovitě pak br. Mgr. Bronislavu Czudkovi a Ing. Mgr. Miloši Hübnerovi. Svě ženě děkuji za přehlédnutí textů.

Věnování

Věnováno spisovateli a reformovanému teologovi Janu Karafiátovi,
známému kritikovi sjednocení českých evangelíků.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Osudy luterských sborů v Českobratrské církvi evangelické“ napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Aši 24. května 2009.

Ing. Oldřich Petrlík

Obsah

1 Úvod	- 4 -
1.1 Téma-	- 4 -
1.2 Metoda	- 5 -
1.3 Cíl práce.	- 5 -
2 Konfesijní identita a náboženské sebepojetí českých evangeliků v r. 1781.	- 6 -
2.1 Problémy s náboženskou identitou a jejich kořeny.	- 6 -
2.2 Církevní, nebo státní propaganda?	- 8 -
2.3 Vznik dvou městských tolerančních sborů augsburské konfese.	- 15 -
2.4 Chronologie vzniku českých tolerančních sborů.	- 16 -
3 Mezi lety 1848 a 1918.	- 18 -
3.1 Snaha o sjednocení.	- 18 -
3.2 Salvátor jako hlavní luterský chrám.	- 22 -
3.3 Příklad počátku eroze luterských sborů.	- 22 -
3.4 Luterské sbory před sjednocením.	- 25 -
4 Generální sněm českých evangelických sborů a vznik Českobratrské církve evangelické.	- 28 -
4.1 Co generální sněm deklaroval?	- 38 -
4.2 O pevnosti základů budované církve.	- 38 -
5 Církevní praxe v luterských sborech v Českobratrské církve evangelické	- 41 -
5.1 Změny v církevní organizaci po vzniku sjednocené církve.	- 41 -
5.2 Růst církve.	- 42 -
5.3 Odchody luterských kazatelů ze služby v ČCE.	- 43 -
5.4 Slučování sborů h.v. a a.v. do sboru jednoho.	- 44 -
5.5 Vliv teologické fakulty.	- 44 -
5.6 Změny hranic sborů a jejich důsledky.	- 44 -
5.7 Osobnosti v ČCE, které vzešly z luterské tradice.	- 45 -
5.8 Některé zásady nové církve.	- 45 -
6 Německá evangelická církev v ČSR v letech 1918 – 1946.	- 47 -
6.1 Důsledky zániku Rakouska-Uherska (1918-1919).	- 47 -
6.2 Hledání nové identity – Výzva k přiznání (1920-1922).	- 48 -
6.3 Budování – léta sblížení a ohraničení (1923-1926)	- 49 -
6.4 V kruhu mezi ekumenickou otevřeností a národnostním sebepotvrzením (1927 - 1933).	- 50 -
6.5 Zkouška pevnosti mezi lidem a státem, nebo dojít „domů“, jít s davem (1933 - 1938).	- 51 -
6.6 Podřízení NSDAP (1939-1944).	- 53 -
6.7 Oficiální konec DEK i BMS (1945-1946)	- 54 -
7 Závěr.	- 56 -
8 Bibliografie.	- 58 -
Přílohy.	
Příloha I-1 Starý tisk sign. BU III 53 z fondu Strahovské knihovny Kláštera premonstrátů v Praze z r. 1783: <i>Reformirského smyslu Bratřj Čzessi aneb stříjdma a gruntovné ukázanj ... od Ignáce Bogislawa .</i>	
Příloha I-2 Předśádka knihy Evy Melmukové: <i>Patent zvaný toleranční</i> . Praha : mf 1999.	
Příloha I-3 Usnesení Německé evangelické církve ČSR o jejím přičlenění k ČCE z dne 1.2.1946.	
Příloha I-4 Dopis Synodní rady ČCE vládě ČSR ze dne 8. ledna 1947.	
Příloha II. Výsledky ankety v bývalých, do roku 1918 luterských sborech.	

1 Úvod.

1.1 Téma.

První sjednocená církev v srdci Evropy! Tak nadšeně hodnotí A. Otter a J. Veselý výsledky sjednocovacích snah českých evangelíků, od poloviny 19. století připravovaný a realizovaný na generálním sněmu v prosinci roku 1918.¹ Mají na mysli vznik Českobratrské církve evangelické (ČCE) sloučením českých sborů reformované a luterské církve.

Pro evangelické církve je charakteristické, jak velkou šíři názorů a pohledů připouští. Je to dáno tím, že se opírá o Bibli, která je dle J. Grubera sama dialogem mezi různými pohledy a důrazy. To vše se pak v rámci evangelictví většinou doplňuje.²

Je proto o to zajímavé, že sloučení dvou konfesí na bázi národní, a s národem souvisejících historických konfesí vedlo ve skutečnosti, místo obohacení, k myšlenkovému ochuzení a unifikaci, aniž by bylo dosaženo vytčeného cíle. Je nevyvratitelnou skutečností, že v době slučování v roce 1918 existovalo 27 luterských sborů a po 90 letech jsou v celé církvi takové sbory jenom 4. Cílem této práce je vysvětlit děje, které tuto drastickou redukci způsobily, nebo jí alespoň nějak napomohly.

Při pohledu na dějiny luterství v Čechách a na Moravě, je na první pohled zřejmý stálý ústup luterství před kalvinizmem, a to od přelomu 16. a 17. století, kdy tato denominace byla v Čechách a patrně i na Moravě dominantní, až k úplné marginalizaci v současné době, v němž je období mezi roky 1918 a 2008 jen závěrečnou epizodou. Proto se tato práce musí zabývat v určitém smyslu celou historií luterství v Čechách a na Moravě od 16. století .

To, že je luterství něco zastaralého a nepotřebného platí jenom z české perspektivy, protože luterství je celosvětově nejsilnější evangelickou denominací. Navíc v posledních letech došlo vlivem Leuenburské konkordie k historicky největšímu sblížení kalvinství a luterství. O to je zajímavější studovat to, jaké děje v ČCE v posledních 90 letech proběhly, a jejichž jediným důsledkem je přiznaný nebo nepřiznaný kalvinismus v ČCE.

---

¹ Viz. OTTER, J., VESELÝ, J. *První sjednocená církev v srdci Evropy: Českobratrská církev evangelická*. s.51

² viz. GRUBER, JIŘÍ. *Pojď a přesvědč se: Co může nabídnout evangelická církev těm, kteří ji znají i neznají*. s.57

1.2 Metoda.

Metoda spočívá v hledání mechanismu, který by vysvětloval stálý trend ústupu od luterství ke kalvínství v průběhu staletí, započatý v toleranční době, a ukončený a dovršený v průběhu poledních devadesáti let existence ČCE. Obtíže při studiu tématu působí to, že tento výsledný efekt neodpovídá původnímu záměru a proto nebyl dlouho rozpoznán a celých 90 let nijak statisticky a eklesiologicky sledován a dotýkat se tohoto problému působí v církvi stále určité rozpaky.

1.3 Cíl práce.

Cílem práce je získat vhled do problematiky. Problém je zajímavý i z hlediska možných výhledů samotné ekumeny, protože máme ve světě jen málo příkladů sjednocování církví, a nepředvídatelné efekty při takovém procesu mohou v posledku ovlivnit výsledky větších a zásadnějších projektů, nežli bylo sjednocení českých evangelíků a.v. a h.v. v roce 1918.

Dále je nutné zmapovat zbytky luterské zbožnosti ve sborech, které v průběhu posledních 90 let tuto svojí identitu ztratily a zamyslit nad možnými východisky, zda a jak je možno existenci luterství v ČCE řešit.

Nejde o útok na kalvínství, ale o práci reformovaného evangelíka, reflektující pravdu.

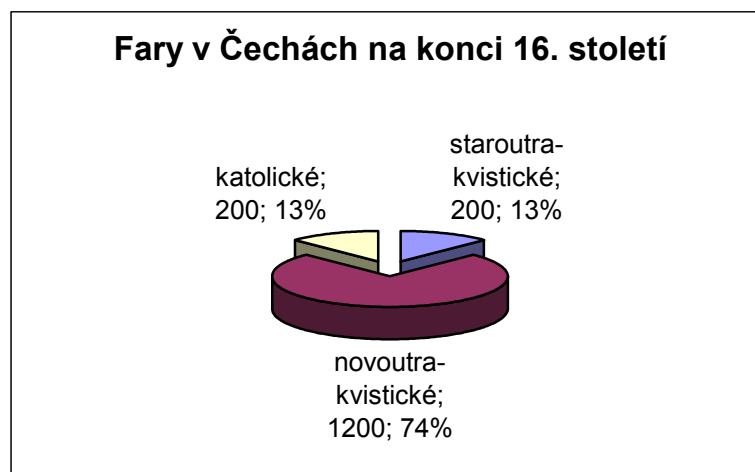
2 Konfesijní identita a náboženské sebepojetí českých evangelíků v r. 1781.

2.1 Problémy s náboženskou identitou a jejich kořeny.

Vydání tolerančního patentu přinutilo potencionální české nekatolíky k zamyšlení nad vlastní konfesijní identitou, protože patent povoloval jenom dvě protestantské denominace a to evangelictví augsburského a helvetského vyznání. Někteří autoři³ zde oprávněně argumentují tím, že tito lidé, po sto padesáti letech izolace od organizovaného evangelictví nemohli být schopni dobře rozlišit věroučné jemnosti jednotlivých protestantských denominací.

Tato neschopnost však má hlubší, historické kořeny. Vyhlášením kompaktát v červenci roku 1436 došlo k legalizaci husitství (kališnictví, utrakvismu) v rámci katolické církve.

Byla vytvořena dolní konzistoř, která tuto utrakvistickou církev spravovala prakticky až do roku 1609. V šestnáctém století však stále častěji docházelo k pronikání stoupenců luterství do této utrakvistické církve, protože by bylo nevýhodné vedle této luterství dosti blízké církve vytvářet novou, konkurenční církev. Tak postupně vznikala mladokališnická, nebo též novoutrakvistická větev, která na konci století nabyla v utrakvistické církvi silné převahy. Podle J. Kadlece⁴ bylo lze v Čechách pozorovat neobyčejný úkaz. Přibližně z 1 600 far na konci 16. století podléhalo asi 200 arcibiskupovi, 200 staroutrakvistickému administrátorovi a zbývajících 1 200 far, jež se přiznaly k České konfesi, bylo bez ústřední církevní organizace. Za tohoto stavu věci pak nebylo lze rozeznat utrakvisty od luteránů, a to nejen při pohledu z vnějšku.

Obr. 1

³ Příspěvky Jana Horského, Evy Kowalské a Ondřeje Macka ve sborníku Zdeňka R. Nešpora: *Čeští nekatolíci v 18. století : Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí* a jinde.

⁴ Viz. KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin* 2 s. 56

K dalšímu zvýšení nepřehlednosti ve věci náboženské identity mezi příslušníky české reformace nastalo vlivem formulace České konfese v roce 1575⁵ a přijetím Rudolfova majestátu v roce 1609⁶. Tyto dokumenty vytvořily sice prostor pro i v českých zemích dosud nevídanou náboženskou svobodu, ale zároveň smazaly i hranice mezi luterány a Jednotou bratrskou, ne věroučně, ale přísností mravů blízkou kalvínství. Obsazení dolní, utrakvistické konzistoře představiteli těchto dvou, Českou konfesi sjednocených směrů znamenalo pak velký problém pro identitu z reformace vzniklých konfesi.

Jakýpak div, že pak měli o sto padesát let později potenciální nekatolíci se svojí identitou problém. Ale i první evangeličtí kazatelé přicházeli do Čech a na Moravu bez jakýchkoli znalostí místní historie a místních tradic, ba spíše s určitým pohrdáním vůči nim.⁷

---

⁵ Cituji z knihy KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. s.55 : „Řídíce se radou svých seniorů Bratří chtěli zachovat naprostou samostatnost Jednoty a dosáhnout prohlášení svobody podle svého vyznání. Luteráni pak pokládali za samozřejmé, že svobody náboženské je třeba se domáhat na základě konfese augsburské. Ale trvalý odpor císařův a strany katolické způsobil, že konečně došlo mezi oběma směry k dohodě. Osmnáctičlenná komise, složená ze zástupců obou stran, přepracovala konfesi augsburskou v takzvanou konfesi Českou. (...) Cituje K. Kroftu: >> Vedle toho se v České konfesi projevuje i silný vliv vyznání bratrského a vůbec domácí tradice husitské, zvláště ve zdůrazňování křesťanského života a dobrých skutků, jímž se doplňuje luterské učení o ospravedlnění pouhou vírou (justificatio sola fide), v pomíjení subtilních otázek teologických, v pouhém přidržování se slov Písma, v nedostatku nepřátelských projevů proti jinověrcům. Nešlo tu zřejmě o přesnou, do podrobností vypracovanou, všechny pochybnosti i všechno kolísání vylučující a ve svém důslednou formulaci určitého, přesně vyhraněného směru náboženského, nýbrž naopak o konfesi, která by se společným výrazem dvou rozličných, třeba sobě příbuzných, směrů náboženských, která by vystihovala to, co oběma těmito směrům bylo společné, ponechávajíc jí volnost v subtilních otázkách teologických. (...)<< Není třeba podotýkat, že v posuzování teologické hodnoty konfese je Kroftův úsudek více než shovívavý. Luterská justificatio sola fide a bratrské zdůrazňování nutnosti řádného křesťanského života a dobrých skutků nejsou jistě otázky subtilní, a mají se k sobě jako oheň a voda. Toho si byli ostatně Bratří vědomi, neboť přistoupením k České konfesi se nevzdali konfese vlastní a byli by udržovali s utrakvisty vnější spojení.“

⁶ Cituji z knihy KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*: „Rudolf II. podepsal 9. července 1609 zákon vypracovaný stavy, tzv. Majestát na svobodu náboženskou. Majestát dovoloval stavům, i jejich poddaným svobodně vyznávat Českou konfesi z r. 1575, dával stavům právo obsazovat dolejší konzistoř, která měla převzít správu i ordinaci kněží evangelické církve české, vydal jim správu univerzity a dovolil jim volit ze svého středu defenzory, kteří by konzistoři stáli po boku. Defenzorům dal sněm právo svolávat poradní sjezdy evangeliků a vybírat daně. Významné ustanovení Majestátu, že gruntovní vrchnost nemá právo své poddané jakýmkoliv způsobem od náboženství jejich odtiskovat, zamezovalo v Čechách jus reformandi, v říši obvyklé, a dotvrzovalo liberální duch nového zákona.“ Viz. tamtéž: K dovršení nepřehlednosti vedle Majestátu platilo ještě Porovnání, že může král a vrchnosti katolické na své farnosti, hlásící se k České konfesi dosazovat kněze staroutrakvistické, svěcené arcibiskupem.

⁷ Sborník - NEŠPOR, Zdeněk R. *Čeští nekatolíci v 18. století : Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí* Eva Kowalská píše na s.372 o Michalu Institoriu Mošovském, přešpuském luterském faráři, který organizoval misii v Čechách a na Moravě: „Apeloval na zotrvanie pri zásadě, že jedině viera je cestou ke spásu a vyzval k zjednoteniu na základe Písma. Aj tu však upozornil na to, jeho vydanija z roku 1579, pripravené českými bratmi, ktorí sami nemali dostatok vhodných vzdelancov, bolo ovplyvnené kalvínskými prekladateľmi.“ To je hodnocení Kralické bible a jejích překladatelů. Spisek

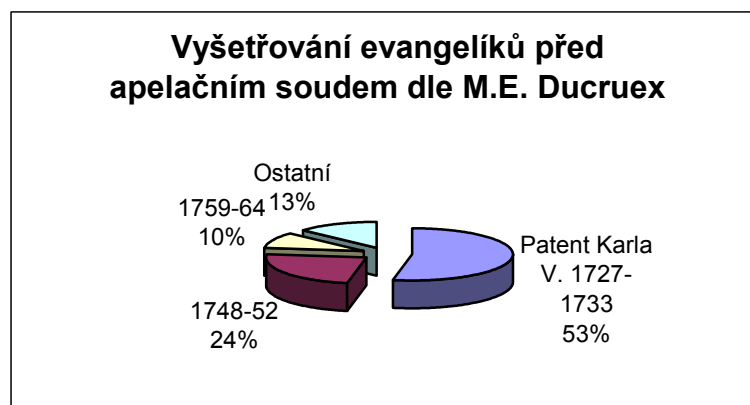
Problém s identifikací českých a moravských evangelíků jistě předpokládal i zákonodárce a jeho administrativa, kterým leželo na srdci to, jak vyřešit problém, který vznikne tím, že zde dojde k porušení principu, který dosud zaručoval solidaritu a identitu zájmů mezi státem a církví, velmi důležitou na religiózní hranici mezi katolickým a protestantským světem, hranici mezi českými zeměmi, Saskem a Pruským Slezskem.

2.2 Církevní, nebo státní propaganda?

Z tohoto hlediska je zajímavý postřeh Z. Nešpora⁸:

Nová vlna rekatolizačního tlaku, spojená s panováním Karla VI., pak byla především reakcí na zahraniční vlivy. Jednak na pietistické probuzení, které vedlo k nové vlně tajných misí do Čech a na Moravu a tím podněcovali aktivity skrytých nekatolíků, měnilo jejich víru a dokonce rozšiřovalo jejich řady, včetně zmnožení útěků poddaných za hranice, ale současně i na nebezpečí zneužití této „páté kolony“ Pruskem. Tomuto záměru odpovídal jak charakter karolinských rekatolizačních patentů – zaměřených hlavně proti predikantům, pašerákům knih či jejich pomocníkům – tak i jejich načasování; kromě přelomu desátých a dvacátých let 18. století šlo hlavně o období válek s Pruskem, čímž se „karolinská“ fáze protireformace přehoupla do panování osvícené Marie Terezie, jehož počátek byl mnohem více protinekatolický, než konec vlády jejího otce. Na druhou stranu již v karolinské epoše dochází k významnému posunu vyšetřovacích a soudních aktivit z církve na stát, nebo později k omezování jezuitské účasti na misiích, vrcholí v sedmdesátých letech zrušením Tovaryšstva.

Již M.-E. Decruex si přitom povšimla nejen toho, že jen malá část udání končila vyšetřováním apelačním soudem, ale i koncentrace do některých let ...

Obr. 2

D. Tinková⁹ upozorňuje, že k obvinění z kacířství bylo přihlíženo hlavně v období válek s Pruskem, kdy tajní nekatolíci mohli být nebezpečni svým spojením s nepřitelem. Tomu odpovídaly i oblasti, kde se tyto projednávané přestupky staly.

tohoto kritika se obtížně prodával, prodalo se prý v Praze jen 20 kusů a na Moravě 10 kusů. To jiný uherský luterán, Daniel Batzko, komentoval slovy: „Hussowe haraburdi snad by (Česi) lepe kupovali“.

⁸ NEŠPOR, Zdeněk R. *Čeští nekatolíci v 18. století: Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí* s.87

Stejné důvody, obavy z aktivit Pruska a Saska, mohly vést i ke zřízení litoměřického a královéhradeckého biskupství.¹⁰

Rovněž luterská církev na Ašsku musela být podle Temperamentních punktů císařovny Marie Terezie od roku 1775 spravována vlastní konzistoří, místo aby byla spravována ze Saska.¹¹

Tato víra byla patrně státem považována za „ideologii nepřítele“. To vysvětluje i skutečnost, že po vyhlášení tolerance z Pruského Slezska, nebo ze Saska nepřišel žádný kazatel, nemluvě už o kazatelích z českých emigrantských sborů, ale že i všichni luterští kazatelé přišli z Uher.

Je pravděpodobné, že tato skutečnost „ideologie nepřítele“ mohla být i příčinou masivní prohelvetské kampaně s podporou, nebo v režii státu.

Z toho hlediska je zajímavé i jednání císaře s uherskými evangelíky¹²:

István Vay se zúčastnil deputace maďarských reformovaných katolíků k císaři, kterým byli přijati 29. dubna 1781. Na jejich přednesené stížnosti jim císař Josef II. sdělil, že dosavadní náboženská praxe bude změněna a že jim bude povoleno postavit si nové kostely. – Rozhovor se netýkal jen Uher. Ono místo v uvedeném dopise zní v překladu: „Může nás těšit i to, že již i v Čechách a na Moravě určitě povolí vykonávání náboženství (exercitium) *husitům*, k čemuž přišli vhod dva muži, před několika roky vypovězení z Moravy do Uher (Maďarska) pro své náboženství, kteří nyní přišli k Jeho Výsosti, a prosili o povolení vrátit se do vlasti. Těch se jeho výsost tázala, kolik může být na Moravě husitů, nač oni odpověděli, že jich je na 80.000. – Potom jim dal pas a poslal je domů, s tím, aby byli toho náboženství, jakého chtějí.

Vzhledem k tomu, že neznáme podobné jednání se stranou luterských evangelíků, zdá se být tato informace závažná.

Ve světle shora uvedeného dostávají jinak velmi podivné zprávy očitých svědků z počátku tolerance svůj smysl a přesvědčivost.

Svědectví milčického rychtáře Fraňka J. Vaváka¹³:

Teď nyní to sami vidíte, že ti naši odpadlíci již od měsíce ledna roku přítomného, 1782, v němž se prohlašovali, již třetí víru mají. V lednu zajisté, když k zapsání šli, za evangelíky pod augšpurskou konfesí se vydávali. V únoru pikharty býti chtěli, ale nevědouce, jak tomu jméno dáti, podle městečka onoho Herrnhutu v Sasích ležícího, kdež ti pikharté posavad jsou, Herrnhuti se jmenovali. *Nyní v březnu naspěch skrze posly věděti si dávají, aby se všichni reformátorové jmenovali* a to prý proto, že prus-

---

⁹ Viz. NEŠPOR, Zdeněk R. *Čeští nekatolíci v 18. století : Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí*. s. 88

¹⁰ Viz. NEŠPOR, Zdeněk R. *Čeští nekatolíci v 18. století : Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí*. s. 78

¹¹ ALBERTI, Karl. *Evangelium na Ašsku : 3. část. Přel. O. Krátká. Ašsko : minulost, přítomnost, dialog*. 2002, roč. 2, č.2. s.1

¹² MEDEK, Zdeněk Jan. *Na slunci a do mrazu*. s.91

¹³ MEDEK, Zdeněk Jan. *Na slunci a do mrazu*. s. 241 (V citaci je ponechán původní pravopis.)

ký královský dvůr takový jest, protož, až do Čech přijde, je všechny že hájiti a rozmnožovati, katolíky pak hubiti že bude.

(...)

Dne 2. dubna, v úterý velikonoční, komissí na vyslýchání odpadlců do Poděbrad přijela a hned ve středu začali řídit a byli tito. První, vysoce důstojný otec, pan Josef Jan Nep. Kvíz, hradu pražského kanovník, a ten byv již prve v Zdechovicích, v Skutči a v Pardubicích, nyní sem přijel a druhý s ním důstojný velebný otec, pan Josef Maršálek, vyšehradský kanovník a děkan dobřichovický; třetí, velebný otec, pan Josef Koutský, farář ze Sezemic z Pardubicka, a ten obzvláštní výmluvností a zběhlostí Písma obdařen jest. Na druhý týden na místě dobřichovického zase velebný otec, pan Jan Michalovic, kanovník staroboleslavský a děkan čiňoveský; seděl s nimi jemnostpán vrchní.

(...)

Nemohu já zde všechny řeči, otázky a odpovědi vypsati pro jejich obšírnost, *toliko hlavní a nařízené otázky, které na jednoho každého podané byly* a jak proti nim všichni téměř odpovídali, zde položím, a sice celý examen zdejšího souseda *Martina Žerta* čís. 12 napřed psané Kateřiny Žertové muže, kterýžto, že byl nejkratší vesměs pamatuji:

1. Jak jste starý? – „Já Martin Žert jsem starý 50 let.“

2. Měl-li jste rodiče neb máto-li posavad a jaké byli víry. – „Měl jsem rodiče a byli víry katolické.“

3. V jaké víře vás zplodili a v jaké jste pokřtěn? – „Ve víře katolické jsem pokřtěn.“

4. V jaké jste víře vychován? – „Ve víře katolické jsem vychován.“

5. V jaké víře jste byl do roku 1781? – „Do roku 1781 (do loňska) byl jsem katolík.“

6. Nyní odstupujete od víry katolické? – „Nyní (teď) odstupuji od víry katolické.“

7. Jakou máte příčinu odstoupit od víry katolické? – „Namám žádnou příčinu odstoupit od víry katolické.“

8. K jaké víře se nyní přiznáváte a jí držeti chcete? – „Já nevím, já jí neumím jmenovat.“

Nu, musíte přec vědět, abychom mohli napsat. – „Inu takové, jak moje manželka; jáť myslím, že už to tu dala napsat.“

Má zlatá duše, řekl sezemický, vy jste muž a pán své manželky, ona se má vámi řídit a ne vy jí. Vy jste rozšafné stvoření Boží, že můžete něco rozsoudit, žena ale může chybit. Nedržte se ženy z příčiny víry, víte že Adam taky chybil, když ženu poslechl. – „Inu, když ona chybí, já taky chybím.“ Nu, alespoň nám povězte, jakoupak víru chcete? – „Když já na to nemohu vzpomenout.“

Vždyť pak vám to snad vaše manželka pověděla? – „Inu, ona mi to pověděla, a já jsem už zapomněl“. Tak tedy chcete jen takovou víru jako vaše manželka? – „Takovou, nechť je to už jaké chce.“

9. Proč pak se k té víře přiznáváte, musíte nám taky povědět, aby se to mohlo zapsat? – „Inu, taky pro to, proč moje manželka, jáť myslím, že už to tu taky dala napsat.“

Holečku, na tom záleží vaše spasení. Jak pak budete věřit, když ani nevíte proč a co? – „Inu, tak budu věřit jako ona.“

Copak kdyby ona zle věřila, vy byste taky věřil zle? – „Já číst neumím ani psát, ale ona to čte; jáť myslím, že když je to v knihách, žeť to zlé není a je v to více lidí.“

Tak se nyní na to, co jste vyznal, podepište; když neumíte psát, udělejte tři křížky. (A on je udělal, to jest napsal.) NB. Hlavních otázek je devět na každého.

(...)

1 Jak se jmenujete a jak jste starý? – „Já se jmenuji Jiřík Klášterský, jsem starý 46 let.

2. Měl-li jste aneb máte-li rodiče? – „Měl jsem rodiče, ale už nemám.“

3. Jaké víry byli vaši rodiče? – „Tak jako já.“ Jak dávno zemřeli vaši rodiče? – „Já se nepamatuji, já nevím.“

Přece ale víte, jestli leží vaši rodič na hřbitově? – „Inu, toť vím, že na hřbitově leží.“ Víte-li pak, že jste pokřtěný? – „Inu toť vím, že jsem.“ A kde jste pokřtěný? – „Zde v Poděbradech.“ A v kostele rovně jste křtěný? – „Inu, toť se ví že v kostele.“

Jak pak, když jste byl mladý, v jaké víře jste byl vychovaný? – „Jako jsem teď.“

Chodíval-li jste pak do kostela? – „Inu, toť jsem chodíval.“

Umíte-li pak číst, taky-li jste se modlíval? – „Já číst neumím, ale modlíval jsem se na růženci.“ Můj zlatý příteli, řekl sezemický, vždyť vy jste celý katolík. Předně pravíte o rodičích, že byli takové víry, jako jste vy teď, a ani je nepamatujete, tak nevíte, že byli. Za druhé, vy jste pokřtěn v kostele a vaši rodiče leží na hřbitově, jak je znát, že byli katoličtí; sice víte, že prve, kdo v katolické víře neumřel, nebyl na hřbitov pochován. Za třetí, poněvadž jste chodíval do kostela a modlíval se na růženci, tak jste byl katolík. Chodíval-li jste pak taky ke zpovědi? – „Chodíval.“ Jak často? – „Na každý Boží hod a ledakdys.“ Inu vidíte, tak jste byl katolík, je-li pravda? – „Inu, arcit' že jsem byl.

Nu, hleďte, a chtěl jste nás přelhat; nelžete holečku, a mluďte pravdu, jestlipak dříve jste o té víře věděl? – Inu nevěděl nic, co bych zapíral.“

Tak vidíte holečku, že jste byl katolík. Byl jste? – „Inu, byl.“

4. Nyní ale odstupujete od víry katolické? – „Odstupuju.“

5. A proč holečku? – „Proto.“

6. Inu, musíte nám přece nákou hlavní příčinu povědět? – „A já žádnou nevím, co bych řekl.“

7. K jaké pak se nyní přiznáváte? – „Inu k té, ... když na to nemohu zpomenout; tak jako druzí.

Počkejte holečku, řekl sezemický, já vám to připamatuju: Císař pán chce trpět tyto tři víry, řeckou, evangelickou a helvetskou; kterou vy chcete? Tu her- her-hervejskou, tu hervejskou.“

Proč pak ne radši reformítskou, když ji taky císař pán dovoluje? – „Inu, tu já nechci, já chci tu hervejskou.“

Ale, má duše, vždyť je to jedno, kalvínskou, reformítskou a helvetskou! – „Nešť' je nebo ne, já chci jen hervejsou.“

Mé srdce, víte-li pak, jaká je ta helvetská víra? – „Inu, to nevím, co bych zapíral, vždyť oni to čtou doma.“

A kdopak, holečku, to čte? – „Inu, oni.“ A kdo oni? „Inu, naši tam doma.“ A kdo jsou to vaši? – „Inu ti druzí, co tu taky jsou.“ A má duše, co pak, kdyby oni chybovali a vy byste jim věřil, bylo by to dobře? – Inu, děj se vůle Boží!“ Tak se nechcete obrátit a jináč udělat, poněvadž se chytáte víry, kterou neznáte a nic o ní nevíte? – „E nechci.“

Taky-li pak vás kdo svedl? – „Žádný, co bych řekl. Duch Boží mne k tomu vedl.“

8. Pročpak se k té helvetské víře přiznáváte? – „Pro lámání chleba.“

9. Víte-li pak, jaké je a co je to lámání chleba? – „Inu, nevím, vždyť oni mi povědí.“ Má duše, své spasení na tom záležet necháte a nevíte, co je to, je-li to pravé tělo a krev Krista pána? – „Inu, toť já vím, že je to posvátný chléb.“

A co pak to není tělo a krev Krista Pána? – „Inu, já nevím, to oni nepovídají.“

Holečku, vy byste měl být raděj katolíkem, vy o té nové víře nic nevíte a nic nerozumíte. – „Hoho, k tomu mne už žádný nepřivede.“

A kdy se pak čemu naučíte, když sám číst neumíte? – „Vždyť nás budou učit naši učitelové.“ Co pak kdyby nepřišli, kdo vás učit bude? – „Nešť' už přijdou nebo nepřijdou.“

Má duše, kdybyste co Písmu svatému rozuměl a chtěl se dát napravit, já bych vás z toho všeho vyvedl a dokázal bych vám, že vy bloudíte. – „Já o to nestojím.“ Pojdte se podepsat. (A on napsal tři křížky.)

Že se jednalo o politickou a nikoli věroučnou propagandu je zřejmé i z toho, na základě jakého argumentu se sbor v Liptále, jednom z pěti sborů, které krátce po založení přešly od a.v. k h.v., rozhodl dva roky po založení, r. 1783 změnit svoji věroučnou identitu.:

Paradoxne však práve tu dochádzalo pri odovzdávaní informácií k posunom, keď sa napríklad pri výhodnosti prestupu ku kalvinizmu operovalo okrem iného aj tým, že odpadne povinnosť vydržiavať pastorov, pretože to budú starosťou „cudzích panovníkov“. Sprvoti sa táto ochota pripísala švédskému kráľovi ale po uvedení si skúseností obyvateľstva z tridsaťročnej vojny, a luterskej orientácie Švédska sa začalo v argumentácii vyskytovať Švajčiarko, hoci išlo o republikánsky typ štátu.¹⁴

Z uvedeného je zřejmé i to, že původcem této propagandy nemohli být církevní propagátoři h.v. kteří by jistě tak hloupě neargumentovali. A ani neznalost, které v nově vznikajících tolerančních sborech panovala, nemohla být motivem pro plošnou propagandu, která postihla celý český venkov. Navíc je nutno uvážit, že tak rozsáhlá propaganda nemohla být ani v 18. století provedena zadarmo, a sbory, ani vznikající církve h.v. na její organizování prostředky určitě neměly.

Je sice pravda, že finanční zátěž příslušníků církve a.v. v Čechách vzhledem její marginalitě byla proti církvi h.v. dvojnásobná. Na jejího superintendenta při jeho příjmu 300 zl. musela každá rodina přispívat 18 kr. ročně. V církvi h.v. bral superintendent 500 zl. při příspěvku každé rodiny 9 kr. ročně. Přesto se domnívám, že to nemohl být motiv k přestupu, který bychom měli brát vážně.

Zajímavý příspěvek k této problematice je u Evy Melmukové. Ten předpokládá širokou síť tajných evangelíků, táhnoucí se z jižní Moravy až do Polabí, vysvětlující agitáční činnost, která ve dnech po vydání tolerančního patentu nepochybně probíhala.¹⁵

A tu je nutné se vrátit na podzim roku 1781 na jižní Moravu, do okolí Nosislavi a Klobouk. Z tohoto kraje se podařilo několika rodinám dávno před vydáním tolerančního patentu přestěhovat do Uher, do okolí Miškolce, do Kalu a Tiszkezi. Ani tam to ovšem neměli snadné, byť v Uhrách měla reformovaná (helvetská) církev určitou svobodu. Chránila se při tom před nežádoucími vlivy, které by ji mohly poškodit. Ohrožením mohla být pochopitelně i česká reformace. Zajímavý soudobý doklad potvrzuje, že ani protestantská cizina nebyla zárukou skutečné snášenlivosti. Zcela zřejmé to bylo už v 17. století emigrantům v luterském Sasku. A v reformovaných Uhrách tomu bylo obdobně. Statkář László Kácsándy informoval přísedícího župního

¹⁴ Kowalská ve sborníku : NEŠPOR, Zdeněk R. *Čeští nekatolíci v 18. století : Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí*. s. 377

¹⁵ MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. s.152.

úřadu v Miškolci Györgye Szathmáriho Királye na jeho žádost o údajných husitech v Kalu. Snažil se o nich něco zjistit. Dozvěděl se, že byli obžalováni před zemplínskou stolicí (nejvyšším správním úřadem uherské župy) z husitství. Při vyšetřování žaloby se prokázalo, že se Češi (v tomto případě z Moravy) pravidelně shromažďují v domě svého rychtáře, který umí číst, modlí se snimi a čte jim kázání z postil. Rychtář byl proto předvolán před stolicí a tělesně potrestán. Navíc Čechům hrozilo vyhoštění; zachránila je skutečnost, že docházejí k večeři Páně do příslušného reformovaného sboru v Geszely. Orientace i způsob života českých evangelíků narazily tedy i v Uhrách.

Proti trvalému pronásledování na Moravě se však těmto emigrantům přece jen snadněji žilo. S přáteli doma nikdy nepřerušili kontakty. A tak když doba dozrála a řešení alespoň omezené tolerance se nedalo už na dlouho odkládat, připravovali se evangelíci na Kloboucku a Nosislavsku na období relativní svobody. Při nutnosti rozhodnutí mezi augšpurskou konfesí a konfesí helvetskou volili druhou z nich, a to jak pro mnohaleté vazby s krajany v Uhrách, tak pro větší prostotu reformovaných bohoslužeb i jednodušší výzdobu modliteben, což obojí bylo církvi české reformace bližší než praxe luterská. Krajané z Uher také záhy zprostředkovali moravským a pak i českým souvěrcům spojení s obětavým superintendentem reformované církve v Miškolci Samuelem Szalayem. Ten tehdy už čtyřiašedesátiletý muž se ujal jejich záležitosti s velkým osobním zaujetím. Především jeho úsilí vděčí mnohé toleranční sbory za možnost získat z Uher pastora a tím i splnit podmínku pro úředně potvrzenou existenci.

Evangelíci na jižní Moravě, ale i na severu Brněnského kraje v okolí Olešnice dali hned po vydání tolerančního patentu a jeho sdělení zprávu o této skutečnosti dalším střediskům na cestě z Moravy přes Českomoravskou vrchovinu do Polabí. Jednali rychle a odpovědně, jen jedno si dost dobře neuvědomili. Sdělili sice, že toleranční patent existuje, neposlali však výslovné upozornění, že je třeba jednotná formulace, která by dosvědčila, že se přihlašovaní hlásí výslovně k helvetskému vyznání. Podcenili fakt, že v Německu pojem „evangelická církev“ znamená „luterská“ a že helvetská církev byla důsledně označovaná jako „reformovaná“. Komise posléze vyžadovaly právě takový výslovný údaj.

Když místní sdružení evangelíků obdržela zprávu, již lze nazvat první, tedy obecnou zprávu o existenci tolerančního patentu, až na výjimky nikoho nenapadlo, že by právě toto terminologické upřesnění bylo tak důležité. Evangelíci se tehdy domáhali patentu, hlásili se – a najednou tu bylo po celém Polabí, včetně všech míst, kde později vznikly toleranční sbory helvetského vyznání, spousta luteránů.

V té chvíli ovšem už dostihla zpětná zpráva Brněnsko. Iniciátoři přihlašovací akce si uvědomili svou chybu. Poslali tedy urychleně po obvyklé trase druhou informaci, ovšem s měsíčním až šestinedělním zpožděním. Jakmile druhá informace dorazila tam, kde se měly tvořit nové luterské sbory, jako kouzelným proutkem se začala proměna luterských souvěrců v helvetské. Tam, kam i druhá zpráva došla ještě včas, v průběhu rohu 1782 či před příchodem pastora, byla situace v podstatě snadná. Toleranční sbor teď začal hledat pastora reformovaného. Jinak tomu bylo v místech, kde se o realitě dověděli, až když luterský pastor byl ve sboru. Co dělat? Rozhodnutí pak nebylo snadné a zpravidla nastávalo dělení sborů. To je však až záležitostí dalších let, nikoli „roku milosti“ 1782.

Tento názor předpokládá perfektní evangelickou konspirativní organizaci, pro jejíž existenci autorka nepodává žádné důkazy. Existence takové perfektní konspirativní

organizace, která by přežívala celou dobu rekatolizace, nebo která v průběhu tohoto období vznikla, je velmi nepravděpodobná. Stejně málo pravděpodobný je vznik takové organizace v průběhu několika měsíců v roce 1782.

Klobouky a Nosislav byly diasporou v silně katolické oblasti, kde se dá taková iniciativa obtížně předpokládat. Také trest na emigrantu z této oblasti, pro jeho husitskou víru, nebyl asi dobrým důvodem pro šíření helvetské konfese.

Obsazování sborů pastory z Uher bylo pravidlem, ze kterého neexistují žádné výjimky.

V textu je dobře reflektován nástup luterství v první fázi vzniku tolerančních sborů a to, že ke zvratu v této skutečnosti muselo dojít organizovaným zásahem. Můžeme se dohadovat o tom, zda za tímto zásahem stojí organizovaní evangeličtí laici, uherská reformovaná církev, nebo stát, z čehož ta první možnost je nejméně pravděpodobná. Naopak pravděpodobná je angažovanost evangelických navrátilců z Uherska v duchu jednání s císařem z 29. dubna 1781.

Ideologickou výzbroj zajišťovala brožura ve formátu podobném našemu formát A6, o 54 stranách, nesoucí název:

Reformjrského smyslu Bratřj Czessi aneb střjdme a gruntowne ukázanj a swědectwj toho, že sklad učenj prawych Bratřj Czesských s Ewangelicko=Reformirským učenjm negmocněgi se srovnává; z vlastnjch knich učenj prawych Bratřj Czesských upřjmně wytažené a na swetlo předstawené od Ignáce Bogislawa, wprawé a skutku přidžegicyho se wyznáwatele Česko=Bratrského učenj; Léta 1754. Nynj z Německého přeložené,

vydaná v roce 1783 hned na dvou místech, v Praze u Jana Tomáše Höchenbergera a v Brně u Jana Seidlera.¹⁶ Spisek nese znaky diletantství, ne-li záměrného zkreslování. Snad šlo jen o bezvýznamnou polemiku mezi autorem a jeho učitelem P. Riegerem,

---

¹⁶ Autor porovnává pět témat, a to:

(i)Učení o rozdělení a pořádku deseti božích přikázání. (ii)Učení o tělesné přítomnosti Krista Pána. (iii)Učení do jeho do jeho do pekla zstoupení. (iv)Učení o milostném vyvolení. (v) Učení o pravém smyslu slov zaslíbení, aneb vlastnostech Večeře Páně.

Jako zdroje informací o víře Českých bratří uvádí vždy nějaké z citovaných zdrojů:

(i) Konfesio z léta 1535. (ii) Bratrský katechismus. (iii) Staré knihy písní Českých Bratří. (iv) Šestidílka. (v) Česká knížka od Komenského 1658 Amsterdam, Výtah z Písma. (vi) Komenského kázání Lešno 1636, Amsterdam 1663. Historia o mučení a smrti, pohřbu a vzkříšení Pána našeho ... XXI kázání. (vii) Komenius v Amsterdamu 1661. Praxis Pietátis (vydaná v Berlíně česky).

U jednotlivých kapitol, jsou uváděny vždy jako seznam, bližší citace ve vztahu k citátům zcela chybí. U citovaných postojů a.v a h.v. odkazy úplně chybí.

Pokusil jsem se o posouzení z příslušných konfesí, které uvádím v bibliografii, o a pojednání o nich. Formulace (i - iii) nelze z uvedených konfesí vůbec porovnat, protože se jimi většinou nezabývají. Z toho lze usuzovat i na menší závažnost těch otázek pro uvedené konfese.

(iv) Učení o milostném vyvolení znamená jak Lutherovo učení o ospravedlnění, které je s určitou změnou důrazu spolčené všem třem konfesím, tak Kalvínovu predestinaci. Jednota i přes toto milostné vyvolení zdůrazňuje potřebnost dobrých skutků viz. Bratrská koncese s. 141:

VII. O dobrých skutcích a životě křesťanském.

kteřá byla v době a prostředí české tolerance povýšena na práci experta. Autor ke své kvalifikaci říká, že on se naučil česky, kdežto Rieger ne.

2.3 Vznik dvou městských tolerančních sborů augsburské konfese.

Jiná situace proti venkovu byla v Praze, kterou shora zmíněná agitace ještě nedostihla. Zdeněk Jan Medek¹⁷ považuje pražský sbor a.v. za německý a jako datum vzniku sboru uvádí už do roku 1781. To je v rozporu s údaji o českých aktérech tohoto zakládání u Josefa Lukáška.¹⁸ Mohlo jít o záměnu s vojenským sborem hraběte z Wurmserů. Evangelíci v Praze a okolí podle Lukáška žádali 7. listopadu 1782 zemské gubernium o povolení o vytvoření sboru augsburské konfese. Smluvili se, že na vlastní náklad povolají z Uher evangelického duchovního, jenž by česky a německy kázal a chtějí mu dát plat 400 zl. ročně s výhledem na 600 zl. a volný byt, žádají o potvrzení tohoto duchovního, jehož jim slíbil poslat pan Institoris z Prešpurka. Na přiloženém seznamu bylo 106 rodin, 302 osob, z toho dětí: 70 synů a 67 dcer.¹⁹ Byli to lidé z Prahy a přilehlého okolí. Roku 1784 vykazuje pražský magistrát ve Starém

---

Věřme také, že lidé, skrze víru v Krista Ježíše darmo z milosti Boží bez všech zásluh vlastních skutků ospravedlnění a Bohu milí učinění, mají potom již skutky dobré, Pánem Bohem přikázané, všelijak pilně činiti a jeden každý podle stavu, řádu, věku a povolání svého v nich hodně Bohu choditi (Kol. 1,10), jakž sluší na evangelium (Fil. 1,27). neboť tak apoštolům poručil Pán: *Učte se zachovávatí všechno, což koli přikázal vám* (mat. 28,20).

Je zajímavé, že Bogislav nevnímá napětí mezi ospravedlněním, předurčením a nutností vlastnit dobré skutky. Stavět nějakou podobnost mezi reformovanými a Jednotou na tomto bodu snad ani nejde.

(v) SCHMAUS, Michael. v knize *Sviatosti*. 1. vyd. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1981 k problematice Večeře Páně u Luthera a Kalvína píše: „Luther učil skutečnou přítomnost těla a krve Ježíše Krista, ale odmítal předpodstatnění. Občas odmítal i obětní charakter mše svaté a Kristovu přítomnost omezoval jen na okamžik svatého přijímání. Proto podle něho uchovávaní a adorování konsekrovaných hostií nemá smyslu. Luther právem zdůrazňoval dynamickou povahu eucharistie, dělal to však jednostranně. Aby mohl vysvětlit Kristovu reálnou přítomnost, tvrdil, že Kristova lidská přirozenost je účastná na Boží všudypřítomnosti na základě své jednoty se Slovem – Logos (toto učení se nazývá *ubiquitas* - všudypřítomnost). Všudypřítomné tělo Kristovo se tedy spojuje na základě eucharistických slov víry s chlebem a vínem jednotu...“

Zwingli viděl ve slavení eucharistie jen symbol. Eucharistie je jenom vzpomínkovou slavností. Calvin (pravopis jména ponechán z jinak ze slovenštiny přeložené citace) učil eucharistickou skutečnost. Jenže podle něho nejsou přítomny tělo a krev, ale jenom jejich spásonosná síla. Kdo s vírou přijímá chléb a víno, má účast na životní síle přítomné v chlebu a víně, která proudí z oslavené Kristovy lidské přirozenosti v nebi. Skrze Ducha svatého jsou přijímající spojeni s Kristem. Calvin se takto pokouší o jakési vyrovnání mezi stanoviskem Lutheda a Zwingliho.“

Bratrská konfese na s. 159 v kapitole XIII velmi názorně uvádí:

5. Zůstáváme tedy s vyznáním víry své při tomto atikuli uprostřed mezi těmi, kdož nadsazují a podsazují totiž více neb méně než sluší a pravidlo víry dopouští, tomu tajemství připisují. Jedni žádného tu chleba a vína mítí nechťce, samo jen podstatné a přirozené tělo a krev a tak oni mluví, Krista s celým jeho božstvím a člověčenstvím. Druzí pak zase jen chléb a víno, totiž znamení těla a krve Kristovy bez pravdivé Krista, těla a krve jeho přítomnosti. My vyznáváme oboje: jedno v bytu přirozeném, tělesném, hmotném, druhé v bytu posvátném, duchovním, víře pochopitelném. Nezachováme – li se tím jedné nebo druhé straně, snesme to, věrou svou jisti jsouc a za nepřátele se modlí.

Tato jinak definovaná středová pozice nesvědčí o dobré shodě mezi reformovanými a Jednotou.

¹⁷ Viz. MEDEK, Zdeněk Jan. *Na slunci a do mrazu*. s.313

¹⁸ Viz. LUKÁŠEK Josef. *K dějinám doby toleranční*. s.13

¹⁹ Viz. LUKÁŠEK Josef. *K dějinám doby toleranční*. s.23

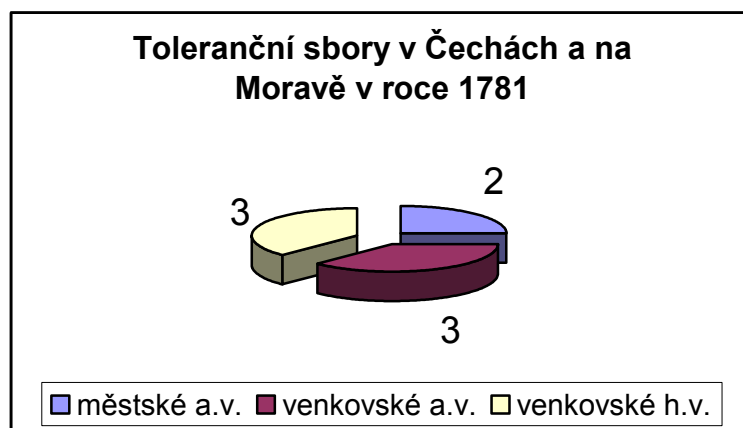

městě jednu ženu h.v.²⁰ Ve vlastní Praze bylo koncem června roku 1788 105 evangelíků a.v.²¹ Sbor h.v. v Praze vznikl až roku 1846.²²

Podle Medka²³ se jako první evangelický sbor od Bílé hory ustavil v městském středu valašského odbojného evangelického hnutí. I tento sbor byl augsburké konfese (nynější Dolní sbor) na Vsetíně, a to již roku 1781. Sbor získal velmi rychle kazatele. Byl jím Jan Hrdlička, přísný luterán, potomek českých bratrských vystěhovalců, muž již středního věku, který přišel z Uher – ze Slovenska na Vsetín 21. prosince 1781 a první bohoslužby konal na Hod Boží vánoční 1781 ve stodole bratra Bubely.

2.4 Chronologie vzniku českých tolerančních sborů.

Dalšími evangelickými sbory, které podle Medka²⁴ vznikly koncem roku 1781 jsou: Liptál, nedaleko Vsetína, kam přišel jako kazatel luterán Ondřej Lačný z Trenčína a v Prusinovicích, kam přišel luterský pastor Ondřej Mikita. Vedle nich vznikly v témže roce dva helvetské sbory, a to v Javorníku a Nosislavi.

Obr. 3

Jako nejstarší v Čechách označil Medek²⁵ reformovaný sbor v Krouně. V roce 1781 vznikl dle Medka i luterský sbor v Krucemburku.

Podle soupisu Dr. Bohdana Valeše²⁶ vznikly během roku 1782 v Čechách a na Moravě tyto české evangelické sbory:

Bučina – h.v., Močovice – h.v., Hodslavice – a.v., Horní Čermná – h.v., Horní Dubenky – a.v., Chvaletice – h.v., Jasenná – a.v., Jimramov – h.v., Klášter n. Děd. –

²⁰ Viz. LUKÁŠEK Josef. *K dějinám doby toleranční*. s. 249.

²¹ Vedle těchto svorů, t.j. sboru a.v. na Vsetíně a již zmíněného vojenského sboru hraběte Wurmserů v Praze, vznikl ještě německý tovární sbor a.v. v Brně viz MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční* s. 146.

²² Viz. RYCHETSKÝ, Česmír. *Kazatelé a sbory české národnosti církvi a.v. a h.v. v Čechách a na Moravě 1781 – 1918*. VII – 9

²³ Viz. MEDEK, Zdeněk Jan. *Na slunci a do mrazu*. s. 307

²⁴ Viz. MEDEK, Zdeněk Jan. *Na slunci a do mrazu*. s. 307

²⁵ Viz. MEDEK, Zdeněk Jan. *Na slunci a do mrazu*. s. 308

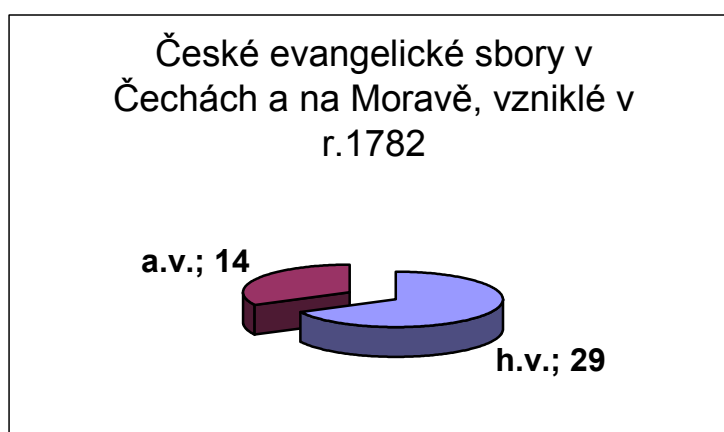
²⁶ MEDEK, Zdeněk Jan. *Na slunci a do mrazu*. s.309

h.v., Klobouky u Brna – h.v., Kovánek – a.v., Křížlice – a.v., Kšely – h.v., Libštát – h.v., Lysá n. L. – h.v., Mělnické Vtelnno – h.v., Nebužely – h.v., Nové Město n.M. – h.v., Praha-Salvator – a.v., Prosetín u Bystřice n. Peršt. – h.v., Pržno – a.v., Raná – h.v., Ratiboř u Vsetína – a.v., Rusava – a.v., Růžďka u Vsetína – h.v., Sementěš – h.v., Německé – h.v., Střítež n. Beč. – h.v., Svratouch – h.v., Telecí – h.v., Trnávka – a.v., Vanovice – h.v., Velenice – h.v., Hrubá Lhota u Valaš. Meziříčí – h.v., Velká Lhota u Dačic – a.v. i h.v., Veselí – h.v., Vysoká u Mělníka – h.v., Zádveřice – a.v., Horní Vilémovice – h.v., Hořátev – h.v. Hošťálková – a.v. a Hrubá Vrbka – a.v.

V roce 1782 vzniklo v Čechách a na Moravě 43 českých evangelických sborů. z nich bylo 29 helvetských a 14 augsburských.

Situace se vyvíjela ve prospěch helvetského vyznání dále i pěti přestupy nedávno vzniklých augsburských sborů.²⁷

O agitaci v Liptále jsem již hovořil.

Obr. 4

²⁷ RYCHETSKÝ, Česmír. *Kazatelé a sbory české národnosti církvi a.v. a h.v. v Čechách a na Moravě 1781 – 1918*. VII – 1-15

3 Mezi lety 1848 a 1918.

3.1 Snaha o sjednocení.

Snaha českých evangelíků o jejich sjednocení a zakotvení v české reformaci má patrně svůj počátek již v době vzniku prvních tolerančních sborů, ale svoje vyjádření mohla získat až při politickém uvolnění, v roce 1848.

Josef Růžička za české evangelíky a.v. a Bedřich Košut za české evangelíky h.v. , oba angažovaní politici, vydali v dubnu roku 1848 výzvu k duchovním, aby se přičinili o spojení helvetské a augsburské konfese, a aby se za tímto účelem jmenovitě o svatodušních svátcích sešli. Schůzka se měla se konat ve výroční den popravy představitelů stavovského povstání 21. června.

Schůze se však v důsledku politických událostí sešla teprve 25. července 1848. Z pozvánky , jejímž autorem byl Josef Růžička²⁸ , cituji:

Čechy jsou mateřskou zemí reformace. zraky ciziny jsou ještě dnes k nám v tom ohledu s očekáváním obráceny. Ve všech dílech světa, kam zbožná církev Českých bratří pronikla, jsou pro nás živé sympatie jako pro potomky jejich. Snášejme tedy řádné stavební kameny k novostavbě evangelického církevního zřízení v Rakousku, přiložme ruce opět k dílu aby kde to jde, opět důstojnost naší evanjelické církve pod přízní konstitučního zeměpána ožila, povolání našich škol a sborů se povzneslo a náš vlastní los byl lépe založen. Žádný z nás at' při tom nechybí!

Mezi cíle uvedené v poznámce patří i příprava unie evangelických vyznání. K jednání byli pozváni superintendenti a o jednání byla vyrozuměna i vídeňská konzistoř. Z jednání se nezachoval žádný zápis.

Josef Lukášek²⁹ k bodu o přípravě unie, projednávaném na tomto jednání, uvádí:

Převládající racionalistický směr nepřál si z počátku jednoty na základě nějaké kofse, ale na základě bible. A ustanoveno též, aby se aspoň nějaký počátek učinil, aby se duchovní nepodepisovali více a. a h.v. A teprve později vzpomnělo se na sjednocení pod konfessí českobratrskou, kterouž touhu sesílil výsledek konference vídeňské, konané ve dnech od 3. – 11. října 1848, kde mnoho jednáno o zřízení církve evangelické, a zvláště pak porada českých duchovních ve Kšelích konaná 21. listopadu 1848. České požadavky vyhráněly se v odstranění zákonů tolerančních, spojení konfessí, samostatnost české evangelické církve a státní plat pro duchovní.

(...)

... prohlášena byla v základě usnesení říšské rady kroměřížské ze dne 4. března 1849 zásadně úplná svoboda víry všech uznaných církví , jakož i právo veřejného náboženství a samospráva jejich. Dle ústavy březnové mělo nyní platiti, že „každá zákonem uznaná církev řídí a spravuje své záležitosti samostatně“.

Samosprávu tuto a svobodu ústavou zaručenou vyložil si Košut tak, že bude možno zříditi samostatnou českou národní církev pod českobratrskou konfessí. A když

²⁸ LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. s. 108. (Původní pravopis citátu.)

²⁹ LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. s. 109. (Původní pravopis citátu.)

v Terstu vydáno bylo v květnu 1849 svolání ke sborům, aby zaslaly petice za svolání synodu, který by dle ústavy březnové církevní zřízení spracoval, a aby protestovaly proti ústavě církevní, již konzistoř vídeňská chce oktroyovati, Košut v „Českobratrském Hlasateli“ ozval se, že ne a dodal: „Synod všeobecný bude německý. My si utvoříme synodu slovanskou. Zavedme církev českobratrskou a řád Českých bratří a budeme státi na půdě historické.“

J. Sluníčko³⁰ v Českobratrském Hlasateli píše následující:

My češi máme míti německou a švýcarskou konfessi, vlastní pak českou, tu drahou perlu, kterou nám otcové zanechali, za kterou krev cedili, za kterou vlast a jmění opustili, tou máme opovrhovati? Kdo ctí památku slavných otců svých, kdo je na to hrdý být potomkem tak proslulých předků, ten nic více vroucně žádati nemůže, než aby spojení obou vyznání na základě Českobratrské konfesse se co nejdříve stalo ... Ovšem až dosud nesměli jsme se hlásiti k otcům našim, poněvadž nám zákonem přikázáno bylo, hlásiti se buď ke konfessi augsburské nebo helvetské ... než nyní jest zde čas, nyní nám nic nepřekáží ... tedy spojme se a buďme jedno!

Prager Zeitung v září 1849 k tomu píše³¹:

„České církve stojí ve zjevné oposici naproti vídeňsko synodě, kterou ony za centralistickou a slovanskému posilování nepřející drzejí, oni se sesilují uvnitř a účel jejich jest, skrze obživení staré Jednoty bratrské svou moc vyvinouti“, a že již hlavní úloha porady Kšelské v červenci byla „spojení obou vyznání augsburského a helvetského v jednotu, ale jednotu, která ne jako pruská, odporující sobě učení obou vyznání potlačuje a pomocí státního násilí k přijetí jejich přinucuje, nýbrž jednotě, která spočívajíc na starém přikázání lásky snášenlivosti, jakož i na tom, že mnohé nejisté náboženské ponětí se nerozhodnuté nechá, jelikožto smíření jen při užívání biblických slov možné jest, - moudrý náboženský život staré církve nazpět přivádí, kterým se otcové naši tak vyznamenali.“ Na to připomíná: „My se ještě důvěřujeme v muže, kteří v čele česko-evangelického pohybování stojí, že tolik prozřetelnosti mají, aby nahlédli, že takové spojení by jen jejich vlastní věci na škodu bylo.“

Oprávněnost této jasnozřivé připomínky z kruhů mimo evangelickou církev vystoupí po roce 1918 svými negativními důsledky ve vzniku nacionalisticky orientované Deutsche evangelische Kirche in Böhmen Mähren und Schlesien, opuštěním luterství u téměř 90% bývalých sborů a.v. a konečným nenaplněním cílů sjednocení za základě České a Bratrské konfese v ČCE.

Das katholische Blat aus Mähren 1850, příloha k č. 19 hovoří méně shovívavě a nemůže být pochyb o nepřátelském zaměření článku. Je zřejmé ze záměrné chyby ve jménu Luther³²:

Již r.1846 oddělil se pastor Košut se svou stranou od ostatních obcí luteránských a najav sobě hospodu na levém břehu Vltavy k Božím službám, lákal vždy více lidu

³⁰ LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. s. 111. (Původní pravopis citátu.)

³¹ LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. s. 114. (Původní pravopis citátu.)

³² LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. s. 116. (Původní pravopis citátu.)

k sobě. Ale co chtěl a co kázal tento muž? Budil dávno zesnulou saň, jež druhdy nesmírné zlé na německou říši uvalila, k novému životu – husitství, jež sám Lutr zavrhl. Jest to ale čisté husitství? Košut učinil jakési mixum compositum z kalvinismu, husitismu a košutismu, prokvasil tuto masu radikalismem, dal ji do pouzdra, jenž se česká národnost, promíchaná se vzteklou nenávisť k Němcům, nazývá. Tuto výbornou medicínu nosí nyní po Praze, aneb táhne – jak to právě nyní ten pád je, zanechav jakéhosi vicdoktora v hlavním městě – po venku, aby jako pravý mastičkář Čechům nevyrovnanou hojitelní sílu léku svého vyhulákal a jim na srdce položil...

Ale ani zde není možno přehlédnout oprávněnou kritiku jakéhosi mixum compositum, které nebylo vlastní jenom Košutovi, nýbrž provázelo celé sjednocovací hnutí po dobu více než 70 let. To, že se tyto názory nevyvíjely, bylo způsobeno náboženskou politikou mocnářství.

Lukášek³³ soudí, že myšlenka unie a církve českobratrské byla sice ideální, krásná, byla ale v době centralismu nepřijatelná. Státní program nepřál české národnosti a proto byla tato myšlenka neuskutečnitelná. Němečtí evangelíci jí též nepřáli, a neexistoval ani zde jednotný postupu ode u českých evangelíků. Lákala a děsila je věc sama zákonem a vládou neuznaná církev. Úsilí o českobratrskou církev přišlo sice v pravý čas, ale přišlo nepropracované, nehotové a dost nejednotné. Lukášek říká, že přicházela reakce po rozpuštění sněmu kroměřížského a nastala doba Bachova jednání o konkordát, a akce k vytvoření národní církve či českobratrské církve musela vyznít naprázdno. Rozhodující byl zvláště odpor vlády k věci samé.

Realizace myšlenky o 70 let později v jiném sociálním a politickém klimatu, při všech nedostatcích o kterých Lukášek mluví a které nikdo v církvi neřešil, vyznívá v lepším případě jako staromilectví, v horším pak jako nacionalismus.

Lukášek dále uvádí³⁴

Než vraťme se ke stanovisku Košutovu. Košut jistě se nejvíce o unii a církev národní českobratrskou zasazoval. Houževnatě šel za svou myšlenkou a neohroženě ji zastával. houževnatě šel za svou myšlenkou a neohroženě ji zastával, ve člancích časopiseckých, ve svých spisech, kázáních a řečích sjezdových, před úřady, ano i při oznamování přestupů, jakž jsme ukázali již dříve. Není pochybnosti, že Košut byl jaksi vůdcem i původcem celé akce. Je přirozené že získal četné příznivce a že přibývalo víc a více těch; kteří si přáli odstranit proslulou abecedu a. a h.v.

Přihlížíme – li theologicky k dogmatickému stanovisku Košutovu, snadno rozeznáme, že Košut nesdílel pietismu bratrského, ba věroučně s Jednotou se rozcházel. Košut byl bohoslovcem směru racionálního, což prozrazují jeho spisy, zvláště pak jeho kázání a katechismus. Z konfesionálních důvodů Košut na Jednotu bratrskou nenavazoval. Košutovi stanovisko dogmatické tu nebylo rozhodující, nýbrž spíše stanovisko národní a

³³ Viz. LUKÁŠEK Josef, *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze* s. 115

³⁴ LUKÁŠEK Josef, *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze* s. 119 (Původní pravopis citátu.)

vůbec obyčej doby jeho, jež viděla v reformační minulosti jen slavnou Jednotu a přehlížela vůbec luterský novotrakvismus.³⁵

Hnutí nebylo jednotné, zatím co reformovaní prosazovali Bratrskou konfesi, luteráni chtěli spojení českých evangelíků na základě České konfese, jež dle nich byla oběma církvím a. i h.v. byla bližší. Lukášek uvádí citát ze článku Jos. Růžičky v Ev. církevním, ročník 1850, na strně 4 v článku *Letopisy r. 1848 – 1849*³⁶:

... budiž učiněn návrh aby navrácena nám byla stará konfese česká sjednocených stavů českých: confessoī bohemicā de anno 1575, již nám předkové co sv. dědictví zanechali.

Lukášek dále píše³⁷:

Co se týká bratrské konfesse a vůbec poměru k Jednotě bratrské, byla tu jistě láska k Jednotě v obou církvích, čemuž i nasvědčuje vydání bratrské konfesse a jiných bratrských spisů, jež šířeny hojně po sborech.³⁸ Ale, jak jsme již zmínili, dovolávali se mnozí zvláště stoupcí augsburské konfesse staršího období Jednoty bratrské, kdy Jednota byla blíže církvi luterské, kdežto někteří stoupcí helvetského vyznání (Šolín, moravské sbory a jiní) kladli důraz na pozdější období Jednoty bratrské, kdy jednota byla bližší církvi reformované³⁹,

Nejen, že zde nebyla shoda na tom, na jakém základě se mají církve sloučit, ale z názorů Košutových i Růžičkových je zřejmé, že ani jedna strana nemyslela přijetí Česká a Bratrská konfese vážně. Šlo zde patrně spíše o svazek politický ve smyslu v té době národním, spíše nežli nacionalistickém. Sjednocení církve na tomto principu o 70 let později, v samostatném Československu, pak mělo spíše charakter nacionalistický, nežli národní. Je věcí svědomí aktérů, že se tento princip při sjednocování církve uplatnil.

---

³⁵ Košut byl neúnavný v různých pokusech. Když všechny pokusy a podniky s unií selhaly, cítil se zklamán a – trpkost z nezdaru zůstala v jeho srdci. A ta přenesena i na různé osoby, jež dle jeho náhledu věci nepřály neb jí dosti nepodporovaly. A Košut z církevního pole odchýlil se na pole politiky.

³⁶ LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. s. 120. v poznámce. Jedná se patrně o názor některých zástupců strany a.v.

³⁷ LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. s. 121. (Původní pravopis citátu.)

³⁸ Poznámka převzatá z citovaného textu : *Počet víry...Confessio Fratrum bohemicorum* s předmlouvou J. Sluníčka, Praha 1848. *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské* dle vydání z roku 1757 s dodatky o vztazích Jednoty bratrské k Lutherovi z Lasitia vydaj J. Sluníčko v Praze 1844. Senior J. Beneš přidal *Ohlášení* jímž se spis doporučuje. Košutem a Růžičkou šířena byla *Historie o těžkých protivěstích církve české*, tištěná tištěná v Hiršperku 1844 (viz. Hlasatel č. 35.). J. A. Komenského *Nábožné přemýšlování o Večeři Páně, R. 1609 aneb vymožení na Rudolfu II. majestátního listu* od J. Malého, Praha 1851 a jiné. Z reformované strany vydal později Jos. Procházka: *Konfessí bratrská*, Praha 1769, později pak katechizmy bratrské.

³⁹ F. Hrejsa. *Česká reformace* s. 661.

3.2 Salvátor jako hlavní luterský chrám.

Rok 1850 byl i ve znamení snahy získat v Praze důstojné chrámy pro obě evangelické konfese. Zatímco snaha o získání chrámu u Klimenta pro h.v. bylo korunováno úspěchem, snaha o získání chrámu sv. Michala pro a.v. úspěšná nebyla.⁴⁰

Proto se evangelíci a.v. pokusili získat kostel sv. Salvátora na Starém městě. Tento původně luteránský kostel byl v pobělohorské době zkonfiskován a dán do užívání řádu Paulánů. Tento řád byl roku 1784 zrušen a kostel pak sloužil jako skladiště eráru a později do roku 1857 jako mincovna. Dále Lukášek uvádí⁴¹:

Superintendent J. Beneš měl 19. září 1868 audienci u Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa I. jemuž předložil žádost o kostel salvátorský. Výsledek byl ten, že 13. června 1863 č. 33954 obdržel z místodržitelství zprávu, že kostel u sv. Salvátora (až dosud erární kostel) za 15.000 zl. se církvi přenechává.⁴²

(...)

29. července 1863 byl chrám zaplacen ... Slavnostní posvěcení nově upraveného chrámu konala se 5. listopadu 1865 za hojného účastenství.⁴³

3.3 Příklad počátku eroze luterských sborů.

Mechanismus eroze menšinové luterské církve, který započal hluboko v 19. století lze dobře sledovat na příběhu sboru v Černilově.⁴⁴

Černilovský sbor ukládal svému duchovnímu správci velikou práci svou rozlohou.

(...)

Podle dat z roku 1868 rozkládal se celý sbor na 29 čtverečních milích (asi 1650 km²), máje celkem 1230 duší uprostřed 340.000 obyvatelů tohoto kraje. Přitom na mateřský sbor připadala rozloha 685 km², kde v 38 obcích bydlelo 540 evangelíků a.v.

(...)

Obstarávat svědomitě sbor tak rozptýlený a být jeho skutečným pastýřem bylo nad možnosti jediného člověka. Nadto v celém obvodu nebylo evang. školy a.v., aby práci farářovu doplňoval učitel. K tomu mnoho rodin ve filiálce šonovské a rokytnické téměř a v rokytnické téměř polovinu, tvořili manželé smíšeného vyznání. V důsledku platných zákonů o dětech ze smíšených manželství unikala velká část potomstva z takových rodin do církve katolické i do reformované.⁴⁵ Sbor byl tak ohrožován na

⁴⁰ Viz. LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. s. 58 a 61.

⁴¹ LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. s. 66. (Původní prvopis citátu.)

⁴² Poznámka převzatá z citovaného textu: BENEŠ, J. *Evangelický chrám Salvátorský v Praze*. Praha 1864.

⁴³ Poznámka převzatá z citovaného textu: Podrobný popis slavnosti v *Národních listech* 1865 č. 145 a č. 250 a ve večerníku *Bohemia* 1865 (6. listopadu) – SLUNÍČKO D. *Paměti zpěváckého spolku pražských polygrafů*. 1889. s. 17.

⁴⁴ ŘÍČAN, Rudolf. *život a dílo Eduarda Lániho*. s.31

⁴⁵ Ve 20 případech evangelický manžel dal revers ve prospěch druhé strany tak, že všechny děti z těchto rodin byly vyznání jiného než a.v., nejvíce ovšem katolického. (Far. archiv čern., konec r. 1868.)

Vlastní tabulka je uvedena v poznámkách na následující straně.

početné velikosti i na duchovním růstu. Tam kde smíšenými sňatky přecházely do rukou vyznavačů jiné konfese větší usedlosti, byl oslabován i hmotně.

Ale i jinak Lány cítil se ve sboru ohrožován převahou reformovaného sousedství. Podobný mechanismus působil v luterských sborech ČCE v moderní době, který působí obecně ve prospěch toho silnějšího.

Bude všem jeho údům vlastní sbor za těchto okolností dost milý, když v téže obci mají kostel reformovaný, jehož přitažlivost rostla příbuzenskými svazky? Skoro polovina údů měla manželky h.v. Snad bylo možné ponechat stranou rozdíly, dělicí obě konfese a pokusit se udržet členy zvýšenou pastorační péčí a takovým obrátným jednáním, aby přilnuli k osobě svého faráře. Muž tak přímý, jako Lány znal jen jednu cestu: uvědomit údy sboru, vychovat je k luterství cílevědomým poučováním a postupným zaváděním luterských řádů bohoslužebných a tak jim učinit vlastní církev a vlastní chrám žádoucím. Již před svou instalací dal na kostel při opravě vztyčit kříž. Nedbaje nelibosti, kterou tím u některých vzbudil, zavedl při bohoslužbách antifony. I tu narážel na údy, kteří trvali na dosavadních prostých způsobech. V této situaci – ať již z nelibosti k nastalým změnám, ať z obavy před finančními břemeny nebo prostě z jiných důvodů – došlo na začátku roku 1865 k několika přestupům k církvi reformované. Lány nesl to jako těžkou ránu pro sbor a jako projev nepřátelství druhé strany. Rozhorlil jej zejména odstup dvou žen, které nedovedly udat zásadních důvodů svého kroku, takže byl ujištěn, že byly přemluveny svými reformovanými příbuznými. Příslušnost k církvi, v níž se kdo zrodil pokládal za povolání dané od Boha; opustit církev – duchovní matku – a ustanoveného duchovního správce bez důvodů skutečně náboženských bylo v jeho očích těžkým hříchem.

(...)

Lány hleděl se dorozumět s farářem Szalanayem, aby se takovým přestupům zabránilo. Oba jakožto šafáři tajemství Božích nesmějí přece podporovat náboženskou lhostejnost, a bezcharakternost napomáháním nevěrnosti k mateřské církvi, když k ní dochází z důvodů nikoli zásadních, za jaké Lány pokládal otázky učení a kultu – nebo, zcela výjimečně zvláštní důvody rodinné. Sami oba faráři měli by si slíbit, že budou ve všech jiných případech úda druhého sboru od přestupu odvádět, aby nedávali příčiny ku pohoršení; před Kristovým soudem budou se moci chlubití ovcemi, které jim svěřeny byly. V obou sborech bude se lépe dařiti kázni, kdy údové nebudou jí moci unikat přestupem a před římskou církví získají obě církve na vážnosti. - Szalanay ujistil Lányho, že k oběma přestupům došlo zcela bez jeho vlivu. Proti navrhované úmluvě namítal však, že prostý člověk nedovede postihnout ani vyjádřit dogmatických rozdílů. Na otázku, proč přestupuje, bude odpovídat prostě: „mně se to líbí“. není žádoucí, aby sbory byly bohoslovecky prohlubovány, ve známosti o dogmatických rozdílech. Došlo by k nemilým kontroverzím s kazatelem.

Čísla udává Lány k r. 1868 takto:

Část sboru	Počet smíš. rodin	V nich otec		Děti z těch rodin	
		ev. a.v.		vůbec	a.v.
mateř. sbor	26	16		70	18
Bohuslavice	14	10		33	8
Šonov	13	11		27	10
Rokytník	7	3		25	1
celkem	60	40		155	37

Číslce velmi výmluvné.

Toto stanovisko reformovaných kazatelů je charakteristické i pro jejich postoje ve sjednocené církvi po roce 1918. Dogmatická mlhavost a nezřetelnost měla se stát bází pro sjednocení. Dogmatická neurčitost může být chápána zejména ve víře nevyhraněným lidem přitažlivá. Vždy však za ní stál a stojí tvrdý, i když nepřiznaný kalvínský postoj.

Szalanay pokračuje:

Rodinné důvody bývají tak silné – požadavek jednomyslnosti ve výchově dětí, společné chození do kostela a k večeři Páně – že sluší považovati je za dostatečné ke změně církevní příslušnosti.

(...)

Vždyť přestup mezi evangelickými konfesemi není sběhnutím k nepříteli. Konfirmační slib váže ke Kristu, nikoli k církvi a. či h. v. Bratrskému poměru obou sborů prospěje, bude – li se přestupům překáže co nejméně. Lány pokusil se ještě jednou vyložit, že slib konfirmační a instalační váže významně úda k jeho církvi a jeho duchovnímu správci a předkládal, že ve své situaci musí se černilovský sbor a. v. zejména cítit ohrožen, má – li býti přestup ke druhé konfesi něčím tak málo významným. Reformovaný sbor má hotovou školu, méně se v něm platí, mladí lidé mají tu více příležitostí k známostem – to vše láká a bude lákat není – li hříchem přejít do pohodlnějšího sboru. Nelze –li omezit přestupy úmluvou, jakou navrhoval, nezbyvá než učit rozdílům konfesním a držet sbor v celosti konfesionalismem.

Historie a současnost nám ukazuje, že toto je jediný možný postoj a způsob, k udržení vlastní religiozity proti převaze kalvínské většiny. Sbory, které se takto nevyhranily, ztratily ve sjednocené církvi velmi brzy svoji luterskou identitu.

Szalatnay hleděl na věc s menším důrazem na konfesi a na církve viditelnou. Měl stanovisko širě evangelické. Byl tolerantnější a počítal více s mentalitou členů církve. Nelze však zapomenout, že je snáze být tolerantní, kde nehrozí vážné oslabení vlastní strany. Lány sám také uznával, že proud přestupů spíše bude směřovat k reformovaným, než naopak. A tak pociťoval jednání reformovaných jako nebratrské. Tím více si stýskal, když se dověděl, že s helvetské strany je znevažována jeho snaha po církevní kázni.

(...)

Na straně reformované byl již pro přísný odsudek odstupu oněch dvou žen posuzován, jakoby zatracoval reformovanou církev. Jeho důraz na věrnost mateřské církvi nedošel porozumění. Když pak kázal o věroučných rozdílech, vinili jej veřejně, že tupí Helvetské vyznání.

Hovory o věroučných rozdílech evangelických konfesí byly jak ze strany reformovaných kazatelů, tak ze strany věřících, bez ohledu na jejich konfesi, považovány za nevhodné. V tom si byla situace ve sborech v 60. letech devatenáctého století podobná se situací po sloučení církví v roce 1918, kdy je ji možno rozšířit i na nově propa-

gované konfese, tedy na Českou a Bratrskou konfesi. Pěstování těchto postojů je třeba přisoudit určitou účelovost.

Než Lány byl ujištěn, že si počíná správně a v nutné obraně. Jak jinak měl sbor učit a odkud, než s kazatelnou? Činil tak bez hořkosti, ba napomínaje k uctivosti vůči vyznání jiných. Jakmile pověděl, co měl pro obhájení vlastní konfese za nezbytné, přestal kázat o těchto tématech, nehodlaje se jich dotýkat tak výslovně znovu, nebude – li k tomu znovu donucen.

Konfesijní uvědomění na straně luterské budilo obdobnou tendenci ve sboru druhého vyznání.

Ve válce Rakouska s Pruskem roku 1866 upadli opět, jako v 18. století, evangelíci a.v. v podezření ze spojenectví s nepřítelem:⁴⁶

Evangelíci upadli nadto za války do podezření ze spojenectví s nepřítelem. Sama vláda přikázala úřadům aby na chování evangelíků měli pozor. Stará nenávist katolického lidu proti evangelíkům propukla tak, že na čas rozdělila pokojné sousedy k neuvěření. Jako na mnoha jiných místech, i v Černilově a v okolí došlo k projevům nedůvěry, ba zášti proti evangelíkům a zvláště proti jejich farářům. Nebyli jisti životem. Lányho faru prohledával obecní úřad (3. července), zda se v ní neskrývá vyzvědač, ve filiálkách se rozneslo, že Lány byl zastřelen jako zrádce; v Bohuslavicích tomu věřili tak jistě, že příchod Lányho byl prý jim zjevením.

3.4 Luterské sbory před sjednocením.⁴⁷

Sbor Vznik	Seniorát: První kazatel	kazatel v době slučování
1. Bohuslavice 1869 1870-1875	VII Felix Molnár	1889-1927 Ladislav Julius Štrobach
2. Černilov 1782 1784	VII Štěpán Honszů	1904-1920 Emanuel Hruška
3. Hodslavice 1782 1782-1785	XIII Jan Michalec	1884-1923 Antonín Štůr
4. Horní Dubenky 1783 1783-1835	X. Ondřej Lazanyi	1883-1929 Pavel Ferdinand Lašťják
5. Hošťálková 1782 1781-1789	XII. Ondřej Orgoň	1912-1920 Jan Geryk
6. Hověží, dnes Huslenky	XII.	

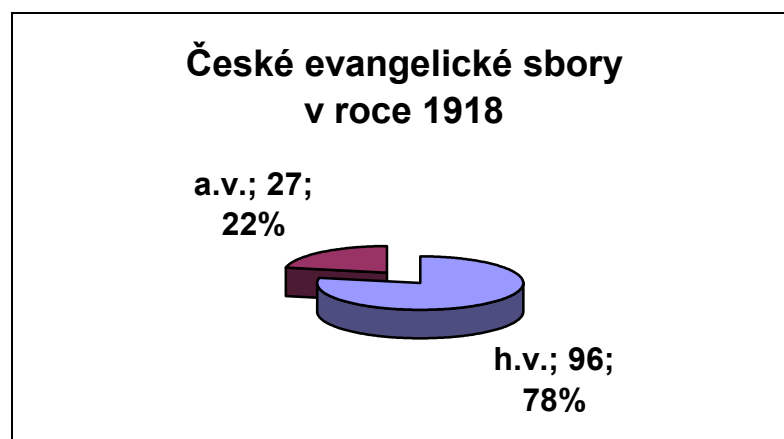
⁴⁶ ŘÍČAN, Rudolf. *život a dílo Eduarda Lániho*. s.46

⁴⁷ RYCHERSKÝ, Česmír. *Kazatelé a sbory české národnosti církvi a.v. a h.v. v Čechách a na Moravě 1781 -1918*. VII 1 - 13

- 1897 1895-1933 Gusta Adolf Říčan
7. Hrubá Vrbka XII.
1782 1782-1783 Ondřej Štultý st. 1875-1927 Emil Pellar
  8. Humpolec X.
1783 1782-1783 Samuel Rutkay 1900-1920 Jos. Cohorna
  9. Jasená, nyní Jasenná XII.
1782 1782-1810 Martin Marček 1917-1921 Boh. Burian, vik.
  10. Kovánec II.
1785 1786-1793 Daniel Korbély 1903-1942 Jos. Růžička
  11. Křižlice VI.
1782 1782-1785 Štěpán Šimko 1902-1925 Hugo Samek
  12. Krucemburk
1782 1782-1785 Ján Láho 1917-1920 Karel Rosenzweig
  13. Libštát VI.
1782 1783-1800 Csomar János 1910-1921 Slav. Daněk Dr.
  14. Lipkovice nyní Libkovice V. (v letech 1782-1856 byli kazatelé v Krabčicích)
1782 1782-1784 Samuel Paullinny 1917-1939 Josef Kulík
  15. Opatovice VII.
1783 1783-1792 Jan Michnay 1908-1919 Viktor Pospíšil
  16. Pozdětchov XII.
1870 1870-1909 Jan Češek 1907-1919 Pavel Hajnózy
  17. Praha I. Salvátor I.
1782 1782-1793 Matěj Markovic 1902-1932 Ferd. Hrejsa Dr.
1907-1920
Jos. Lukášek, lic.(2.farář)
  18. Pržno XII.
1782 1782-1785 Michal Solnensis 1911-1920 Alex.Winkler
  19. Ratiboř XII.
1782 1782 Štěpán Nikolaides 1890-1925 Čeněk Dvořák
  20. Rusava XII
1782 1782-1785 Ondřej Lehotský 1910-1920 Vilém Řehák
  21. Rybníky I.
1847 1849-1851 Václav Mareček 1888-1931 Em. Matoulek
  22. Šonov

1876 1885-1886 Gustav Winkler	1918-1922 Jos. L. Hromádka
23. Trnávka VIII. 1782 1782-1784 Jan Czonka	1910-1958 Gust. Ad. Molnár
24. Valteřice VI. 1896 1892-1898 Josef Cohorna	1898-1928 Alois Trojan
25. Velká Lhota u Dačic X 1782 1782-1783 Daniel Boczko	1896-1921 Jan Václavík
26. Vilémov VIII. 1881 1881-1887 Gust. Ad. Sladký	1912-1920 Rud. Lány
27. Vsetín, dolní sbor XII. 1781 1781-1784 Jan Hrdlička	1897-1922 Gustav Winkler

Sborů a.v. bylo 27 z celokvého počtu 119, to je 23 %.

Obr.5

4 Generální sněm českých evangelických sborů a vznik Českobratrské církve evangelické.

4.1 Co generální sněm deklaroval?

Ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické se konal v Praze ve dnech 17. a 18. prosince 1918. Tomu předcházelo memorandum, vypracované 16. května 1918 nově vytvořeným Ústředním výborem pro českou evangelickou církev a bylo rozesláno poslaneckým klubům, politickým korporacím, a kulturním pracovníkům, s přáním, aby při přepokládaných změnách státoprávních poměrů brali zřetel na přání českých evangelíků. Zde se mimo jiné praví⁴⁸:

Pozůstatkové zničených církví husitských, podobojí a českobratrské, byli znovu církevně zorganizováni tolerančním patentem z r. 1781. Tímto zákonem a vůbec tehdejšími poměry byly jim oktrojovány cizí konfesse, buď helvetská nebo augsburská, a byli také sloučeni v jeden církevní svazek s evangelíky rakouskými jiných jazyků a národností. Utvořiti zvláštní českou církev, s historickou konfessí buď českou, nebo českobratrskou bylo jim znemožněno. Tento stav byl potvrzen i císařským patentem z 8. dubna 1861, na němž budováno jest i nynější zákonně platné zřízení obou církví. Než toto uspořádání církevních záležitostí nikdy nevyhovovalo potřebám, tužbám a tradicím českých evangelíků, o čemž mimo jiné svědčí snahy jejich o českou národní církev v památném roku 1848, které ovšem dalším vývojem věcí v zárodku byly zmařeny. Svazek s cizojazyčnými evangelíky byl vždy překážkou volného rozvoje českých církví a jejich svérázného života náboženského na základech české reformace. Byliť ve svazku tom církvemi druhého řádu; v práci své a snahách byly závislé na souhlasu církví a orgánů nečeských, jejichž historie, tradice a celý duchovní život byly jiné a které pro otázku českých evangelíků neměly ani porozumění ani sympatií, čímž úsilí českých církví po pravidle v nic přicházelo. Rovněž ani konfesse a jméno neodpovídají cítění evangelíků českých, kteří mají živé vědomí svého původu husitského a českobratrského.

Hlavní zasedání se konalo dne 17. prosince 1918 o 9. hodině ve Smetanově síni Obecního domu v Praze.

Předporada poslanců generálního sněmu se konala 16. prosince 1918 v 17.30 hod.

v hlavním sále Husova domu v Praze II., Jungmannova 15. Zde byly stanoveny směrnice pro hlavní zasedání generálního sněmu. Jednotliví poslanci odevzdali legitimace a zapsali se do presenční listiny.

Úvodní pobožnost se skládala ze zpěvu písně „Pánu všichni prozpěvujte“, podle žalmu 100. a promluvy Sen. kurátora ... Ferdinanda Kavky, vrchního úředníka Městské

---

⁴⁸ *Ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické*. Synodní výbor ČCE : Praha 1919. s.5
Všechny citace v této kapitole jsou z této publikace, proto uvádím jen číslo stránky. U citací je ponechán původní pravopis.

spořitelny pražské. Ten pronesl s dobovým patosem promluvu na text Ez 37, 12-14, zakončenou slovy⁴⁹:

Já otevru hroby vaše a vyvedu vás z hrobů vašich, lide můj. A dám Ducha svatého svého do vás, abyste ožili, a osadím vás v zemi vaší i zvíte, že já Hospodin, mluvím i činím, dí Hospodin. Amen.

Následovala píseň „Pán Bůh je síla má“ a modlitba faráře Fr. Hrejsy z Hradce Králové.

Vlastní jednání sněmu zahájil senior Josef Souček z Prahy projevem, z něhož vyjímám⁵⁰:

A proto dnes stejně jako národ náš začínáme dobu novou. Stal se samostatným a svobodným, samostatnou a svobodnou je i naše církev; začíná budovat svůj svobodný stát – my svou církev. Pro své snahy dovoláváme se svých otců, Husa, Chelčického, Táborů, Bratří, jejich utrpení – i národ se jich dovolává a jimi se posiluje. On stavěti chce na těchto starých základech husitské svobody a demokracie – i my tak chceme činiti. A to vše není napodobení, nýbrž je to souhlas prýstící zvnitřní spjitosti a nutnosti. Proto jako český národ sešel se ve shromáždění národní, aby dával základy pro novou dobu a uspořádal si samostatně své počátky, tak i my na tomto shromáždění chceme a musíme učiniti. Chceme tu prohlásit to, co jsme, totiž církví z ducha a snah husitských otců vzešlou, chceme odstranit rozdělení ne z naší vůle povstalé, nýbrž z rakouského tlaku; chceme dát i tím základ pro budoucnost a upravit si první začátky své samostatnosti; chceme si tu vysloviti i své obtíže, překážky, jež nová doba a nová svoboda před nás staví, jakož předložit si své úkoly, jež zřejmě nový stav věcí ukládá a jež máme jako církev národní.

Celý projev je formulován velmi obecně a vágně.

V průběhu jednání byl zvolen výbor generálního sněmu a jeho předseda Václav Havelka přednesl prohlášení ve kterém se zástupci (kazatelé a starší) sborů a.v a h.v. v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (?) prohlašují za generální sněm (synod), jehož úkolem je přijmout usnesení o základních a přechodných ustanoveních pro úpravu české evangelické církve.

Jako důvody změn uvádí:

- Rozpad Rakousko-Uherské říše přináší roztržení rakouské evangelické církve na několik církví.
- Zpochybnění pravomoci evangelické vrchní církevní rady ve Vídni.
- Nutnost dát základy nové církvi.
- Konstatování o přítomnosti zástupců většiny sborů.

---

⁴⁹ s. 11

⁵⁰ s. 13

Návrh byl jednomyslně přijat a předseda prohlašuje generální sněm za ustanovený a schopný usnášení.

Následovalo vystoupení dr. Antonína Boháče⁵¹:

Hovoří o Janu Amosu, o tom že padla pouta otroctví národa, o Ferdinandu Krvavém, o tom, že Hospodin i my se radujeme, že tento muž (Masaryk) našel cestu do našich řad.

Poslední vůdce Českých Bratří marně tloukl u vladařů evropských, a Nový Český Bratr nese nám svobodu a v našem lidu se rozmnožil týž žár, jaký plnil naše vojska husitská.

Z tohoto vystoupení cituji⁵²:

Naše radost ještě více se stupňuje, když zříme do budoucnosti. Naší svobodu nám pomáhali budovati největší a nejsvobodnější národové světa, kteří takto splácejí nám to, co náš národ pro ně vykonal ve stol. 15. od nich přijímáme zároveň ideál nového státu, ideál demokratické a sociálně spravedlivé republiky. Republika, demokracie, sociální spravedlnost, to jsou idee, které poprvé před evropským lidstvem vyslovila česká reformace, to jsou idee, které v anglickém a americkém národě vyrostly z jejich reformace, z kalvinismu, to jsou idee, kterých jsme vždy byli vyznavači my, poněvadž tak nám rozkazuje naše náboženství, naše náboženské přesvědčení.

(...)

V anglickém národě ony velké občanské ctnosti, které z něho učinily národ vedoucí, vyrostly z jeho náboženství; dnes přijímáme jeho idály za své – nuže, my potomci české reformace, dejme základ novým ctnostem, svobodného československého občana tím, že přivineme se tím úžeji a tím vroucněji k velkým, vznešeným, ušlechtilým ideálům české reformace.

Řečník navrhl generálnímu sněmu přijmout prohlášení o osvobození národa, které hovoří dvakrát o 300leté porobě, o Masarykovi a pod. Rezoluce byla přijata povstáním.

Následoval referát faráře Jana Vl. Šebesty ze Soběhrd u Benešova z něhož cituji⁵³:

Ale věci vynikají vždy vedle svých kontrastů, a proto si jen vzpomeňte na hnaní rakouské do válečných jatek, na šibenice, na rakousko-německá vítězství, na hlad, rekvizice, germanisační rozkazy a dlouhé hrabivé prsty Vídně a krvavé ruce Romy – a pojednou pocítíme živelnou radost, že to již není pravda a v živelné radosti se nám rozburácí vzedmutá hrud'; vždyť s nejsvětějším snem si nezadá naše přítomnost.

(...)

Přiznejme i my, kteří jsme od malička zpívali: „O víro otců, přijde čas - kdy prapor tvůj se vznese zas ...“, že jsme již pěli s únavou a myslívali, že jako ten věrný strážný přece se nedočkal, ani my se nedočkáme.

---

⁵¹ V parfrázi je zachován původní pravois projevu.

⁵² s. 16

⁵³ s. 17

V tomto smyslu pokračuje dalších dva a půl strany textu. Na závěr navrhl rezoluci o duchovní jednotě českých evangelíků s protestantským světem, protestantismus zárukou národní svobody a demokracie:

Čeští evangelíci, zdůrazňující svůj původ z české reformace a svůj úmysl na jejím základě církev svou budovati, jsou si přitom vědomi duchovní jednoty s protestantismem světovým. Ačkoli s odporem sledovali, kterak v minulých čtyřech letech duch násilného a sobeckého nacionalismu ovládl v německém a maďarském národě církve i protestantské, takže z velké části neměly smyslu pro spravedlnost a právo jiných, přece zase radují se z toho, že protestantský národ anglický a americký a jejich vůdcové vlivem protestantského ducha a náboženství zasadili se o vítězství svobody, práva sebeurčení národů a demokracie. Protestantství zakládá se jednak na evangeliu a jednak na osobní svobodě svědomí i osobní zodpovědnosti, z čehož vyrůstá protestantská samostatnost a neodvislost myšlení a jednání, silné svědomí povinnosti a práva jiných, jakož i dobrovolná sebekázeň k vůli celku. A k těmto zásadám hlásí se i čeští evangelíci a jsou přesvědčení, že jsou nejlepší výchovou k svobodě a demokracii národní i k jejímu zachování.

Rezoluce byla přijata jednomyslně.

Na to referuje farář František Žilka z Mělníka o budoucnosti církve. Z jeho referátu vyjímám⁵⁴:

U nás českých evangelíků není ani stínu rozporu mezi vlastenectvím a náboženstvím. U nás a pro nás se náboženství a vlastenectví prostupují a kryjí. Naše náboženství zúrodňuje vlastenectví, a naše vlastenectví zvyšuje a prohlubuje naše národní cítění, řídí naše národní myšlení a vede k činům, ku práci pro národ.

Kdyby se nás někdo zeptal: Proč jsi evangelík? – myslím, že bychom jednoduše odpověděli: Protože jsem Čech! Čím bych mohl být jiným, když znám náboženské kořeny a poklady naší národní minulosti a z nich jsem duchovně živ! A kdyby se nás někdo zeptal: proč jsi Čech? – řekli bychom: Vedle toho že nás Bůh jako Čechy stvořil, jsme Češi proto, že nám jinými býti nedá naše náboženství, naše evangelictví! – tak hluboce se v naší duši splétá náš život náboženský s naším cítěním národním. To je pro nás něco samozřejmého, a tak první projev našeho církevního sněmu vytryskl nám spontánně z duše.

Ale dnes jsme se zde shromáždili, ne abychom mluvili o takové samozřejmosti. Bylo nutno, abychom tak promluvili, ale naše vlastní práce jest na poli jiném, na poli výhradně náboženském.

(...)

Jestliže jsme se radostně a s nadšením přiznali ke svému národnímu cítění a vyslovili lásku k našemu lidu, a stotožnili jsme se s jeho radostí z dosažené svobody, učinili jsme tak proto, že jako část národa cítíme naléhavou povinnost práce pro duši národa a tak jest naší vnitřní potřebou učiniti projev pro české národní náboženství, po projevu z celé duše pro ně žítí a pracovati.

(...)

Jest nám potřebou a bude naším úkolem vybudovat nový typ církve, jako Čeští Bratři vytvořili nový druh staré organizace církevní: církev založenou ne na paragrafech a konečně ani ne na dogmatech, ale na živé víře v Boha a na bratrské lásce k lidem, na

---

⁵⁴ s.21

základních a stěžejních složkách života. To je náš cíl. Musí nám záležet na tom, abychom, podržíme – li staré jméno, je rehabilitovali, tím, že mu dáme pravý obsah. Tedy pryč s církevním byrokratismem, pryč se zbytky hierarchismu, jako s přežitky! Nám nesmí církev býti takovým starožitným a neživým i neživoucím útvarem, zkamenělinou, museem, ve kterém udržujeme relikvie starých dob. Nám musí být organizační živou, organizační lidí, osobností, duchů, sdružených na základě tom, na kterém jedině může obstáti kterákoliv organizace lidská: na základě víry a lásky, spravedlnosti, bratrství, svobody, rovnosti. Vytvoření takové církve máme v rukou. A není příčin, pro které bychom se měli stydět, že ji hlásáme, že se k ní hlásíme, že ji milujeme, že ji takovou tvoříme. My chceme ryzí, české, upřímné, nefalšované náboženství, Kristovo náboženství, a tím chceme organizační, která by dala výraz, dala tělo takovému náboženskému duchu, organizační založenou a žijící jako společnost skutečných bratří a sester.

Do této církve zveme ku spolupráci. Společnou práci jedině buduje se společnost budoucnosti jakékoliv. Jde o to, co si vytvoříme, jak přetvoříme, co jsme zdělili. Živí pracovní lidé vytvoří zdravou společnost zítřka. Církev má být jednotou lidí pracujících o vlastní duši a pro všechny. Taková společnost nesnese nečinných, trpně přijímajících příslušníků. Církevní společnost potřebuje pracovníků všeho druhu, učených i neučených, jen aby se všichni cítili jako jednota a životem dávali důkaz bratrství, které musí zůstat cílem našeho organizování.

Do této radostné práce zveme všechny jako rovnoprávné. U nás není zásadně a nesmí býti prakticky rozdíl mezi laiky a faráři. Jen pro snadnější pochopení toho, co chci říci, pravím, že zveme do práce především naše bratry a sestry laiky. Naše církev musí býti církví svrchovaně a bezvýhradně laickou.

Ku práci a ku právům zveme rádi a výslovně ženy. Je vlastně divné, a nepřírozené, že dosud žena neměla plného a rovnoprávného podílu v církevní práci a v církevních právech. Nevěřím, že žena jest náboženštější než muž, ale jistě není méně náboženskou a jest jasno, že tam, kde jde o vybudování celku života v jeho plnosti, na základě spravedlnosti, stejného práva a bratrství, tam nesmí chybět celá jedna polovina lidstva. Voláme a vítáme ke spolupráci ženy, a chceme jim rádi dáti všechna práva, která jim náležejí.

Pak zval k práci intelektuály a dorost. Nakonec navrhl následující rezoluci:

Dějiny českého národa ukazují, že zdroj svobody, síly a slávy otců byla jejich oddanost pravdě Boží, jejich náboženská opravdovost a horlivost usilování o naplnění zásad evangelia Kristova. Proto čeští evangelíci, dědici české reformace, jsouce přesvědčení, že i dne český národ, jako každý jiný národ, na prvním místě potřebuje náboženského života, žádají si vroucně takový život pěstovati a to na základě evangelia. Zkušenosti pak jejich i otců jsou svědectvím toho, že nelze tak činiti bez náboženské společnosti, bez církve, která však nesmí býti církví kněžskou, nýbrž církví lidovou, společností bratrskou těch, kteří na stejném náboženském základě hledají žití s Bohem a v Bohu a tak vzájemnou pomocí uváděti v život a skutek myšlenky evangelia. Česká církev evangelická pak jest také historický útvar, mající své kořeny v nejslavnější době husitské a posvěcený krví otců. A pro tyto příčiny hlásí se čeští evangelíci k církvi své dobrovolně a radostně; touží, aby byla krásnou církví lidu Božího a přislubují opravdově, že chtějí svojí spoluprací, svými dary a prostředky o rozkvět její usilovati.

Rezoluce byla po diskusi velkou většinou přijata.

Následoval proslov Františka Prudkého z Olomouce, z něhož vybírám⁵⁵:

V tyto dny připomínáme si více než jindy velikost a sílu i slávu otců našich. Máme na paměti husity, tábority a pak zvláště jednotu Českých Bratří. Vykonali na národa roli dědičné mnoho, způsobili, že jméno české bylo daleko široko s úctou vyslovováno. Žádný národ nemá takových representantů, v dějinách jako národ náš. A co bylo tajemstvím vnitřní síly, mravní mohutnosti, vzácné osvěty národa našeho v minulosti? Bylo to jeho náboženství.

Jsme pobádáni mimoděk k srovnání národa svého s národy jinými, zvláště s národem anglo-americkým, s lidem Wilsonovým a lidem Lloyda Georgae. Nemůžeme se lidu tomuto dosti diviti. Národ ten vyniká jako žádný jiný národ na poli osvěty, umění státnického, průmyslu, obchodu humanity. A tento lid postavil se v boji za zájmy spravedlnosti, lidství, pokoje, za zájmy malých národů. Proto zapřel sebe, a vzdal se svobody. A co je tajemstvím velikosti snah a myšlení národa tohoto a vůdců jeho? Je to náboženství.

Takové hodnocení v sobě nese hodně nekritičnosti k nám samým, ale i ke porovnávaným národům. Tento idealismus stejně jako u Boháčka měl svůj rub ve zjednodušené adoraci určitých v angloamerickém prostoru běžných forem reformace, odvozených od kalvinismu.

František Prudký pokračuje:

Vzácný obsah vinné révy musí býti vlit v nádobu, nemá – li na zmar přijíti. Takovou nádobou je náboženský život církve.

Bez řádu se i nejlepší lidová hnutí zvrhla. Bývala lidmi zneužita. I náboženský život člověkům potřebuje řádu a vedení. A toho dosahuje v církvi.

Než není církev jako církev. Ne v každé církvi náboženství stejně prospívá. Z dějin církevních svého národa i národů druhých vidíme, že církev žádoucí musí odpovídati zásadám Písma čili býti církví biblickou. Musí to být církev, jež si je vědoma, že má nést Boží myšlenky na zemi a šířit království Boží mezi lidmi.

Musí to být církev národní, jež by byla z těla a kostí národa. Musí míti pochopení pro národ a jeho snahy a touhu jemu prospět.

V tom je možno vidět v té době běžnou potřebu hájit národní věc, a to i době, kdy byl národ v postavení, kdy tyto zájmy již nikdo neohrožoval. Jakoby si národ neuvědomoval své nové, vítězně vybojované postavení. Jakoby mu chybělo sebevědomí.

František Prudký pokračuje:

Musí to být církev lidová, jež by pěstovala zásady všeobecného kněžství a postavila v církvi věřícího laika do stejné řady s knězem. Musí být církví bratrskou, jež by spojovala bohaté i chudé, učené i neučené v rodinu Boží, vštěpovala všem navzájem vědomí povinnosti bratrské a sesterské a budila lásku.

Všeobecné kněžství, a sociální cítění a bratrská láska jsou úctyhodná témata, která řečník přisuzuje nové církvi.

---

⁵⁵ s.25

Dále vystoupil farář Josef Hromádka, v závěru svého vystoupení navrhl rezoluci týkající se náboženského programu nové církve:

Čeští evangelíci jsou si plně vědomi toho, že zbožnost v duchu reformace husitské a českobratrské není usnadněním životní praxe, nýbrž těžkým závazkem před Bohem a vlastním svědomím. Proto brání všem směrům náboženským, které jsou buď jen pohodlným převzetím cizí představy a názorů anebo pouhou vznícenou náladou bez mravní odpovědnosti a činorodé důslednosti. Kotví v biblické plnosti a síle náboženské, vyvrcholené v Kristu a jeho evangeliu, a pod vnitřním tlakem domácí reformace usilují jak o duchovní přerod a mravní kázeň každého jednotlivce, tak o přetvoření celé společnosti dle nejvyššího zákona Kristovy lásky a spravedlnosti. Náboženství není jen útekem ze světa, nýbrž překonáním světa pravdou, láskou a bratrstvím, není lhostejností ke kultuře a úkolům národa, nýbrž tvorbou nejhlubších základů pravé duchovní a vnější svobody. Náboženský život potomků české reformace má tedy být především projevem nejužšího bratrství duší, které sousředují všechny žíznivé a lačnické, taví svým žářem přehradu mezi lidmi a je svědomím celému národu, v jeho boji o mravní čistotu, povahovou sílu a opravdovost, sociální spravedlnost, rovnost a svobodu všech. U vědomí velkých závazků a povinností slučuje se český evangelický lid v jednotnou církev, aby byl živým svědkem a plnítelem nejbohatšího smyslu slov Husových: „Prosím, pak vás, abyste se milovali vespolek, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.

Pak se přistoupilo k hlavnímu bodu jednání, k sjednocení českých evangelíků augsburského a helvetského vyznání. První referent superintendent dr. Ferdinand Hrejsa z Prahy zdůvodnil krok českých evangelíků⁵⁶:

Bratří a sestry! Byli jsme někdy krásnou českou církví! Bylo to tenkrát, když velká většina českého národa se hlásila k české církvi pod obojí, a když uprostřed ní vzkvétala Jednota Bratří, a když náš lid byl nadšen pro kalich a pro zákon Boží v mateřském jazyce a horlil proti nepravosti a hříchu a když se snažil být jednotou božího lidu. Není divu, že taková církev byla požehnáním pro náš lid, pramenem síly a nového života. a zdálo se, že bude líp, když podobojí a Bratří se sjednotili na základě České konfese a když za Rudolfova majestátu utvořili jednotnou církev, chtějíce tak společně v lidu našem budovat království Boží.

Škoda, že na dílo to přišla pohroma. Ti, kteří obmysleli zle našemu lidu, zhubili především českou evanj. církev. Nejvěrnější zahynuli, nebo museli odejít do vyhnanství, ostatní museli zapřít víru otců. Ale v hloubi duše toužili všichni, aby Bůh se smiloval, a aby vrátil nám vládu věcí našich, a aby obnovil církev svou v našem lidu, krásnější, než byla dřív. Krásně dal tomu výraz Komenský, když doporučil sjednocení „sjednocení se s jinými, zvláště v čistotě víry jednmyslnými, a v řád s nimi jeden vejítí“, a když toužit, aby církev česká podobojí a Bratří soužila Bohu „jedním ramenem“, a aby toto poslední spojení bylo ze všech nejdokonalejší.

Než teprve po 160ti letech dostalo se chatrným zbytkům někdejší české ev. možnosti, aby se mohli přihlásit znovu k víře otců. Ale nebyla jim dána svoboda celá. Směli žít v duchu otců a jejich životem, ale nesměli se k nim hlásit ani jménem ani vyznáním. Směli žít jen pod jménem vyznání uznaných v říši, Augsburgského a Helvetského. A tak žili, živořili pod cizím jménem, jako něco cizího v našem lidu. Ký div že žijíce duchovním životem svých otců, toužili se zjevně osvědčiti jejich syny a žít tak zjevně

---

⁵⁶ s.29

a plně náboženským životem svých otců, jako jediný Boží lid. Až Hospodin se nyní smiloval a dal nám možnost jednat podle touhy svého srdce. A tak se shromažďujeme dnes, abychom si řekli před Bohem, a před lidmi, že jsouce za jedno se svými otci v duchu a v pravdě v náboženském a mravním životě, chceme tak osvědčiti veřejně přijetím jejich jména i vyznání a pracovati tak společně v našem národě jako jediný Boží lid.

Proč tak činíme? Jsme tím povinni především pravdě. My, čeští evanjelíci obou vyznání jsme v duchu a pravdě jedno, a jsme i ve svém otci. Jsme kost z jejich kosti a duch z jejich ducha. A proto bylo nám proti mysli jako něco nesprávného, když jsme nesměli se dle svých otců ani jmenovat. A proto je nám potřebou srdce a povinností k pravdě, abychom se nyní jednomyslně přihlásili k otcům a byli spolu s nimi jedna církve, jeden lid.

A jsme to povinni i svému národu. Každý národ chápe a prožívá své náboženství svým, svérázným způsobem a nemůže jinak. A tak i náš národ prožil své křesťanství a porozuměl evangeliu svým způsobem. A naším úkolem je: českému národu i pro budoucnost křesťanství sprostředkovat jako to jedno, čeho je našemu lidu nade vše třeba. Ale máme-li úkolu tomu dostáti, musíme je českému lidu podat v podobě jemu přiměřené, svérázné. Ale to nebude jinak možno, než když my sami budeme svůj náboženský život žít svým českým způsobem. Tedy v duchu svých otců. A proto je nutno, abychom se zjevně přihlásili k náboženskému životu svých otců již v zájmu svého národa.

A my jsme k tomu dále povinni v zájmu nás samých, nás a našich dětí. Jdeť tu nejen o pravdu, a o věci národní, ale i o to nejlepší, co vzrostlo v náboženství. Již B. Lukáš dobře cítil, že v náboženství našeho lidu je něco krásnějšího, než jak je chápali sousedí. A B. Roh, který dříve hodně podléhal vlivům reformace zahraniční, na konec roku 1546 doznal své jednotě: „Vám bratří milí, není potřebí jinde hledati. Máte doma dosti, čím byste i jiné dostatečně spravovati mohli.“ Polský pak refor. suerint. Sarnecký pěkně vytkl, v čem vyniká český náboženský život nad jiné, když doznal: „Kdyby se mne kdo ptal, čím se konfese Česká (míní Bratrskou) od Augsburské a Helvetské dělí, prokázati bych to mohl, že všechny jiné konfessi obnovených církví tam nejprředněji směřují, aby odešli papežští neřádové odkryti a poraženi byli, sama konfesi následovníků mučedníka Husa nejen boří co zlého jest, ale také staví a vzdělává stánek nového, z Boha narozeného člověka, a dobře spořádané církve.“ – Krásně proto Komenský blízce smrti, když vydával r. 1662 konfessi Bratrskou, radostně si uvědomuje a vyhláší o tom vyznání, jaká to „vzácná perla byla, kterouž Pán Bůh předkům našim v poli Písma sv. spatřiti, nalézti, zdvihnouti a vypulervovati dal, perla totiž skutečného křesťanství.“ I chválí Boha za konfessi, jako „za předrahou otcům našim otcům danou perlu“. i vydává ji tiskem, „abychom my všichni k obnovení se v pravdě všech těchto věcí příčinu měli“. Chce tím spolu dosvědčit „v jaké víře život svůj skonávám, nic ve světě lepšího v žádném náboženství pod nebem nenalézaje, což smrtí svou pečeti“. i doporučí vyznání toto „k pilnému všeho toho činění, rozvažování a podle toho v křesťanství svém k obnovování“, prose Boha, by způsobil, „aby k obrácení otců k synům a synů k otcům plně posloužilo“ – Tak Komenský. A měli bychom i my rádi z jeho rukou převzít tuto perlu jako nejdražší odkaz a obnoviti se dle ní v Boží lid.

Však když tak tomu je, že nám tu otcové naši podávají nejlepší náboženství na světě, pak to musíme radostně převzít ještě z jednoho hlavního důvodu: pro svědomí, pro Boha. Když je to věc dobrá, pak Bůh to chce. ba více: On nám k tomu poskytuje i kýženou volnost. A tím nám chce říci: Jste volní. Jděte, je to moje vůle. Máte velkou

zodpovědnost. Jde o velkou věc. A je svrchovaný čas! Neměli bychom jednat, když Bůh to chce?

Proto jednáme. Jsme za jedno se svými otci v duchu a v pravdě, v jejich náboženském životě. Nuže osvědčme to veřejně. Přihlasme se k jich jménu a k jich duchovnímu životu, jemuž daly výraz ve svých konfesích. Prohlašme tím, že i my dnešní lidé chceme žít svým způsobem, ale tímž krásným, plným, náboženským životem, kterým žili naši otcové, - že tedy chceme jako oni z evanjelia čerpat svou životní sílu, že chceme být věrnými učedníky Kristovými a že chceme jako naši otcové o to pracovat, aby v našich sborech rozkvetl krásný náboženský život a krásná evanjelická církev bratrská, jednotný lid Boží.

Kéž se Bůh k tomu přizná! Kéž dá aby toto třetí spojení bylo dle přání Komenského ze všech nejdokonalejší. Kéž je naše jednotná církev ev. česká bratrská pramenem síly a požehnání pro všechny náš lid.

V tom smyslu navrhuje sjednocení.

Ze slov koreferenta prof. dr. Antonína Frinty vybírám následující text⁵⁷ :

Jsem šťasten, že mi bylo přáno pomáhati při tomto vnitřním přerodu našem, ale opakuji i tu své přesvědčení, že nesmíme vidět jediný svůj úkol ve změně formy, ale že ním musí být prostředkem k bohatší náplni. Případá mi to jako postřihování a kleštění zbytečných výhonků staré révy až na kmen, aby tím hojnější byly plody! A tu jsme u jádra celého problému, který vyvolává leckde námitky. Jest nutno, abychom si byli vědomi, že svým dnešním řešením neuspokojíme, ba zklameme mnohé, kteří otrávení jsouc Římem, volají po novém náboženství. My jim takové zbrusu nové náboženství nemůžeme stvořiti. Naším heslem jest „Nová reformace“ na základě a ve směru naší domácí, české reformace. Ale co byla reformace jiného než návrat, snaha o obnovení křesťanství prvotního, vzestup od zkaleného proudu k čistým pramenům evangelia? Také i my se přiznáváme k ryze náboženskému paradoxu: musíme zpět, abychom mohli vpřed! Slýcháme někdy o historicismu, kterému chceme právě zde holdovati.

(...)

I když nemůžeme všichni přijmout literu bohosloveckých a vlastně filosofických názorů, jež jsou v obou domácích tradicích formulovány řečí XVI. a XVIII. století, přece všichni cítíme se puzeni k následování jich v jejich české zbožnosti.

I zde se opět ukazuje, že důvody sjednocení nejsou myšleny vážně a jsou spíše zámlinkou.

Na závěr projevu byla opět navržena rezoluce:

Po 160letém pronásledování českých církví husitských byly pozůstatkem jejich tolerančním patentem z r. 1781 oktrojovány konfese augsburská a helvetská. Avšak české evang. církve vždy živě si byly vědomy, že vznikly z reformace české, z církve pod obojí a Jednoty bratrské. Také z ducha jejich stále byly živý. A proto nyní, když navrátila se českému národu vláda věcí jeho, obě církve evangelické a. a h.v. na svém generální sněmu v Praze 17. prosince 1918 usnášejí se jednomyslně, a slavnostně, že po třistaletém násilném odtržení od svých otců vracejí se k nim a navazují znovu zjevně na českou reformaci husitskou a na církev pod obojí a Jednotu bratrskou. Majíce pak obě jeden původ, po příkladu těchto církví otcovských a dle odkazu J. A. Komenského v „Kšaftu“ slučují se a prohlašují se za církev jednotnou. Tomuto svému

---

⁵⁷ s.32

rozhodnutí dávají výraz tím, že majíce základem jednotné církve své evangelium jakožto pravidlo svého náboženství, hlásí se k českému vyznání, na němž r. 1575 církev podobojí a Jednota bratrská sjednotily se a r. 1609 v Majestátu sloučily v církev jedinou, a bratrskému vyznání od J. A. Komenského r. 1662 jakožto poslednímu vyjádření víry českých Bratří. Přijetím těchto vyznání českých osvědčují jednak svou historickou a duchovní souvislost se jmenovanými církvemi husitskými, a jednak svou snahu a vědomé odhodlání dle vzoru těchto církví a základě jejich zásad, učení, zkušeností a darů dále nábožensky žítí a pracovat na vzdělání království Božího v národě českém.

Po doporučení faráře Aloise Trojana z Valteřic byla rezoluce jednohlasně přijata. Pak byly navrhovány názvy nové církve, jako Evangelická církev Bratrská, Husova církev, Evangelická církev českobratrská a Husova církev bratrská. Hlasováním byl přijat název první⁵⁸.

Druhé zasedání se konalo ještě dne 17. prosince 1918 v evang. modlitebně na Král. Vinohradech. Projednávala se možnost spojení s ostatními evangelickými církvemi českými a evang. církvemi slovenskými.

Druhý dne jednání 18. prosince 1918 byl věnováno svobodě církve, školství a bohoslovecké fakultě.

Zde, na konci samého jednání byl pronesen nejzávažnější příspěvek z celého jednání generálního sněmu, vztahující se k našemu tématu přednesl dr. Jindřich Hrozný Prahy. U tohoto příspěvku, týkajícího se studia na Vídeňské bohoslovecké fakultě vyjímáme odstavec, který dotvrzuje, že sjednocovací hnutí mělo silný národně sjednocující akcent⁵⁹:

Chelčický, Komenský, Kolár, Šafařík, Palacký, Havlíček, Masaryk jsou jiného ducha než Luther nebo Kalvín. Ale jenom ten, kdo rozumí těmto národním zvláštěnostem, kdo dovede vyhovět touhám a potřebám svého národa, může být dobrým kazatelem. Česká církev evangelická, chce – li se zdarem působiti v českém národě, musí hleděti nalézti náboženskou potřebu lidu českého, v jeho náboženských tradicích, a v náboženském vývoji a v tomto smyslu ji ukojit. Tedy je podmínkou zdárného vývoje české církve, aby byla svou prací i svým duchem církví národní. Kdež méně Luthe- ra a Kalvína, tedy více Českých bratří.

Do náboženského života našeho, který má odpovídati duchovním potřebám a tradicím našeho národa, byly též zanášeny bohoslovci vracejícími se z vídeňské fakulty theologické směry českému duchu nevyhovující a cizí.

Navíc hned za tím následuje odstavec, který plně reflektuje hloubku neznalosti dějin české evangelické teologie 16. a 17. století, na které měla nová sjednocená církev navázat:

---

⁵⁸ Ministerstvo školství a osvěty odmítla církev pod tímto již obsazeným jménem zaregistrovat.

⁵⁹ s.50

Poněvadž nebylo české evangelické fakulty, nebylo doposud ani vědecké práce theologické. Scházelo prostředí, v němž by bylo lze vědecky pracovat, nebylo tu žádných zkušeností a tradic ve vědecké práci, na něž by bylo lze navázati a nebylo zde ani prázdně i peněžních prostředků, nutných k zdárné práci vědecké. Každý jednotlivec pracoval sám, beze styku a každá generace začínala znova, protože nemohla navázat na práci generace předchozí. Jsou obory v bohosloví, jichž nemůže cizí bohoslovec zpracovati: české dějiny reformační, dějiny náboženství Slovanů, dějiny slovanských a českých překladů a textů bible atd.

Stále čekáme na př. na někoho, kdo nám jednou zpracuje Husa, a ostatní postavy české reformace. Neboť pokud nám českou reformaci nezpracuje historik theologicky vzdělaný, nebudeme ji mít řádně zhodnocenou. Vážíme si nesmírně prací českých historiků, ale k plnému zhodnocení českých postav reformačních je potřebí historiků theologicky školených. Co bohatství literárního leží v naší reformaci ladem, nevytěženo! Jaké poklady jsou uloženy v husitských a bratrských písních atd.

Je jenom škoda, že sjednocení církve neproběhlo až po zhodnocení výsledků této práce.

4.2 O pevnosti základů budované církve.

O diskutabilním poměru mezi luterány a Jednotou bratrskou jsem již hovořil ve 2. kapitole. Z uvedeného bylo zřejmé, že bylo obtížné počátkem 20. století budovat sjednocenou evangelickou církev na dobově podmíněných dokumentech, vzniklých jednáním mezi mladokališníky (luterány) a Jednotou bratrskou v 16. a 17. století.

Zmíněný problém má však ještě další patro. To je zbudováno na špatně doloženém názoru o příbuznosti, nebo dokonce totožnosti Reformované církve⁶⁰ a historické

---

⁶⁰ HREJSA, Ferdinand. v díle *Česká reformace* píše: Změna nastala volbou *nového krále Fridricha Ffalckého* 26. srpna 1619. Svazky spojující Čechy se Saskem byly tím přerušeny. Dr. Høe v Drážďanech nařikal že tolik krásných zemí jež odtrhly se od antikrista, stane se kořistí kalvinismu, a Antikrista východního, a odvracel evangelická knížata německá, aby nepomáhali Čechům „kalvinistům“. Za to se vzámhal v Čechách kalvínský vliv falcký. Lid vítal s radostí evangelického krále. Konsistoř podala mu latinské vydání České konfese. Při korunovaci působil administrátor Jiří Dikastus a s ním i senior Jan Cyrill. S nadějí všichni očekávali budoucnost. S králem Fridrichem přišel do Čech dvorský kazatel Fridrichův *Dr. Abraham Scultetus* se zvláštním úkolem „pro církev pražskou“. Byl to muž sice vynikající, ale bez porozumění pro české poměry náboženské a zvláště pražské. Udržoval přátelský styk s Bratřimi a orthodoxy mezi politiky i v církvi a snažil se posílit příbuzné mu směry, ale nešetřil při tom citů obyvatelstva pražského, lpícího na bohoslužebném rázu dosud polostaroutrkvistickém. Král zabral pro svůj dvůr zámecký *dóm svatovítský*, do té doby katolický. Scultetus, urázeje se jeho katolickou výzdobou, sochami a obrazy, zvláště když viděl, že někteří vzdávají sochám těm počtu, dovedl toho, aby chrám byl přizpůsoben reformovaným bohoslužbám. Za přítomnosti krále a několika bratrských pánů byly nešetřným způsobem sochy a obrazy kaženy. Dne pak 25. prosince na Hod boží vánoční konána byla v chrámě večere Páně dle falckého způsobu, v Čechách neobvyklého, a účastnili se jí i někteří bratrští páni. Lid pražský byl tím nemálo pobouřen, a luterští kazatelé kázali proti tomu. Další postup tím směrem na mnoha místech posílil směr kalvínský. (...) Ani *bratrští* kněží, ač měli přízeň u dvora a byli falckému směru blízcí, nebyli ochotni odchýlit se od církve české a své sbory a bohoslužby upravití po způsobu falckém, a zvláště senior Cyrill neschvaloval svémocného postupu jednotlivých bratrských pánů a kněží tím směrem. Tenkrát asi vyšlo nové vydání *bratrské agendy* upravené na poměry kostelní, a v agendě té docela je zřejmý odklon od směru reformovaného. Bratři upravití si tu v Praze svůj vlastní chrám *sv. Šimona a Judy* (v Dušní ulici), kterýž pak byl 14. června r. 1620 seniorem B. Mat. Konečným účelu svému odevzdán. Ale že byl příliš v ústraní, bratrští páni ujali se opuštěného *kostela jezuitského*, odstranili z něho obrazy a sochy, a když 28. října 1620

Jednoty bratrské. Chybnost této při sjednocování zdůrazňované představy, je zřejmá jak z rozdílů ve věrouce⁶¹, tak z rozdílů v liturgii a z hierarchické organizace Jednoty. Ve věrouce se jedná zejména o Kalvínovu nauku o predestinaci, kterou Jednota bratrská zcela odmítá a Jednotou deklarovaná důležitost skutků v životě křesťanů, se kterou mají naopak problém hlavně luteráni, ale i reformovaní. Rozdíl mezi reformovanými a Jednotou byl i v chápání Večeře Páně, oběma otázkami jsme se již zabývali v kapitole 2.⁶² Shoda naopak panovala mezi reformovanými a Jednotou v otázce sakrálního umění a umění vůbec.⁶³

O věroučných, liturgických a eklesiologických rozdílech mezi Jednotou bratrskou a Reformovanou církví nás se můžeme poučit u Ernesta Denise.⁶⁴

Bratři konali v Praze svou synodu, přiměli seniora Cyrilla, ač se vzpíral, a uvedli jej slavnostně do tohoto chrámu.

Luterští kazatelé, zvláště němečtí, zklamáni jsouce viděli, že za nové vlády vzrůstá se kalvinismus, i kázali proti kalvínskému učení. A vláda zakazovala kázati proti odchylným směrům, zvláště proti kalvinismu, a znesnadňovala kazatelům ze Saska přístup do Čech. Kazatelé luterští, tím více jsouce pobouřeni, nařikali pak do Německa, že „Scutetus, prorok kalvínského Molocha, v těchto místech víc uškodil evangeliu, za půl roku, nežli jezuiti za 50 let“. V samé konzistoři působení šířícího se kalvinismu na straně jedné a odporem stoupenců luterského směru vzniklo napětí, nedůvěra a sváry.

Ale přese všechn odpor vláda se snažila směr orthodoxní a kalvínský uplatnit zvláště na *státcích královských*. (...) Zpráva však o tom úmyslu vzbudila však v konzistoři nepokoj a v lidu nedůvěru, že kalvínský duch chce „i papežstvo, i luterány i Jednotu bratrskou v království českém vykořeniti.“

⁶¹ Viz *Bratrská a Helvetská konfese*.

⁶² Poznámka na s.

⁶³ DENIS, Ernest. v díle *Konec samostatnosti české* píše: Proč tato čistá a moudrá mravouka neuspokojuje nás úplně, zůstávají v nás cit zármutku a pochyby? Jest prý příliš dokonalá, - řeklo se. Spíše snad proto, že povznáší se nad povahu lidskou, nikoliv idealem, jež vytýká, ale smýšlením, ku kterému se obrací. Bratři činí dobré z povinnosti: nevidíme, že by cítili z toho nějaké potěšení. Vždycky se radujete, pravil apoštol. Mezi všemi ctnostmi svými bratři ztratili tuto. Jako všechny sekty ryze křesťanské neznají lásky k životu a nemají citu pro rozkoše jeho; snášejí jej jakožto úkol, stále trápeni jsouce bázní, aby nezapomenuli na jedinou věc skutečnou, na spasení. Jim umění jest toliko prostředkem ke zvýšení lesku bohoslužby; písemnictví toliko zbraní válečnou nebo nástrojem vzdělávacím; [262.1](#) renaissance je znepokojuje a pohoršuje; Itálie XV. století bratra Lukáše naplnila jen úžasem a ošklibostí. [262.2](#)

262.1 Tvrzením tímto nepopíráme nijak neobyčejnou plodnost literární, jakou rozvinuli bratři, a ohromné služby, jaké vykonali jazyku českému; ale jejich literatura jest skoro výlučně didaktická a theologická. Bylo by směšné vyčítati jim to, bylť to nutný důsledek jejich soustavy. Zda časem nebyla by se stala proměna? Beze vší pochyby: po skladatelích písní duchovních byli by následovali básníci, i umění výtvarné bylo by se vybavilo ze jha náboženství. V době před bitvou Bělohorskou můžeme již pozorovati jako pčátek tohoto vývoje. To nevyvracuje nijak tvrzení našeho, nýbrž dokazuje toliko, že jednota znenáhla otvírala se světu: kdyby byla déle vytrvala, byla by podlehla osudu společnému různým sektám křesťanským, jež jimi jsou toliko dle jména: byla by ztratila svou tvářnost a přestala býti tím, čím byla.

262.2 Mezi řemesly bratřím zakázanými nalézáme za prvních časů vedle alchymie lichvu, kostkářství, divadlo, malířství a hudbu. Zákazy tyto pozbyly záhy své přísnosti.

⁶⁴ DENIS, Ernest. v díle *Konec samostatnosti české* píše: Znenáhla upouštěli od obředův obvyklých, neužívali ornátů, zjednodušovali mši a zavrhovali vystavování těla božího a klekání k němu.

K tomu na jiném místě dodává:

(Rokycana) obviňuje bratři, že neklanějí se tělu božímu se svátostí oltární „an Buoh otec dal čest tomu pánu Ježíšovi, aby ve jméno jeho každé koleno klekalo, nebeské, zemské i pekelné.“

K tomu se pak vztahuje následující autorova poznámka:

Z poznámky je zřejmé, že ve věrouce, liturgii a ani v církevním zřízení se historická Jednota v ničem nepodobala reformovaným církvím. Shoda obou církví byla jen v přísnosti mravů. Je jen otázka nakolik opačná tvrzení, běžná v roce sjednocení, pramenila ze zaslepenosti, neznalosti, nebo ignorování historických skutečností z nadhledu představitelů majících v nové církvi jednak převahu početní, jednak i domnělou převahu morální, plynoucí z pýchy na dovršenou reformaci, jejímiž se cítili být držiteli.

Nelze proto vyloučit, že ambice křídla reformovaných, zcela ovládnout luterskou menšinu a tímto způsobem sjednotit nově vzniklou církev, byla v ní od počátku přítomná, a měla tím větší naději na úspěch, čím méně byla patrná. O pevnosti základů na nichž byla nová církev budovaná, nemůže být pochyb, ale od počátku to patrně byly základy pro církev reformovanou, nikoli pro církev česko-bratrskou, nebo církev českou, jak bylo na generálním sněmu deklarováno.

Sněm nic neřekl o tom, jak se bude proklamované sjednocení provádět a dal v tom smyslu plné pravomoci nově zvoleným orgánům, a to synodnímu výboru a ústavnímu odboru.

Za té doby bratři zdržují se veškerého výkladu dogmatického o svátosti oltářní. Jejich učení jest jaksi čistě negativní, s jedné strany zavrhuje transsubstanciaci, s druhé učení pikardské, které popírá skutečnou přítomnost. S tohoto hlediska nemohl vzniknout skutečný rozpor mezi nimi a Rokycanou, protože tento schvaloval opatrnost tu a káral ty, kdož chtěli všechno vysvětliti; ostatně zdá se, že jako většina mistrův utraquistických nepřipouštěl transsubstanciaci, ale za své přijal učení Wiklafovo. Spor týká se obřadu, nikoli víry. – Možná ovšem, že již tehda v Jednotě povstaly některé úchyly nebo různosti. „Věřící“, čteme v pramenu z roku 1470, „vírou pojídají tělo Spasitelovo“, co zdá se blížiti k učení pikartskému.

Po smrti jeho (Matěje Kunvaldského r.1500) zvoleno bylo čtvero biskupů, kteří obyčejně označují se jménem *starších*. Jedním z nich byl Lukáš, kterýž od té doby měl největší vliv: zásluhou jeho různé sbory podřízeny byly společnému řádu, a spojení, až dosud málo ustálené, přeměněno bylo od něho v opravdovou jednotu. Rozdíly místní byly zavrženy a všude bohoslužba byla slavena podle obřadu jednotného.

Chladné a suché obřady prvních bratří nemohly dojímati obrazotvornost; Lukáš proměnil je pronikavě: svíce, obřadné nádoby, ubrusy, zpěvy dodávaly jim poněkud pompy katolické. Mnozí horšili se pro tento návrat, k modloslužbě; ale Lukáš připomínal nespokojencům, že dlužní jsou poslouchati biskupův, a celkem zvítězil snadně nade všemi choutkami vzdornými. Jeho autorita byla s úctou vždy větší uznávána: Z Mladé Boleslavě, svého obyčejného sídla, učinil hlavní město bratří; kališníci i katolíci viděli v něm biskupa nejváženějšího, ale i neobmezeného náčelníka Jednoty; jeden z odpůrců jeho nazývá jej antipapežem.

5 Církevní praxe v luterských sborech v Českobratrské církve evangelické.

5.1 Změny v církevní organizaci po vzniku sjednocené církve.

Generální sněm (synod) volil synodní výbor, sestavený z devíti členů, čtyř farářů a pěti starších a devítičlenný ústavní odbor s právem kooptace, který má do 30. června 1919 zpracovat návrh na nové církevní zřízení.

V obou orgánech měli čeští věřící z bývalé Rakouské evangelické církve a.v. minimálně po jednom velmi kompetentním zástupci. Do synodního výboru byl zvolen ThDr. Ferdinand Hrejsa z Prahy, toho času český superintendent a.v. a do ústavního odboru byl zvolen G. A. Molnár – farář a.v. z Trnávky. Náhradníkem do synodního výboru byl zvolen senior G. Winkler ze Vsetína.

V dokumentu se dále mimo jiné uvádí, že sbory, senioráty a superintendence dříve augsburského a helvetského vyznání, zůstávají ve svých dosavadních obvodech, právech, závazcích a povinnostech. Dále, že české sbory dříve vyznání augsburského, jež příslušely do seniorátu slezského se připojí k seniorátu vsetínskému a dosavadní seniorát vsetínský k některé superintendenci nově vzniklé církve.⁶⁵

Až do nového, řádně přijatého církevního zřízení zůstává prakticky v platnosti církevní zřízení z 9. prosince 1892.

Vedle toho bylo rozhodnuto, že se každému sboru ponechává na vůli, aby zůstal při dosavadním bohoslužebném řádu, či ho změnil. Bylo však považováno za žádoucí, směřovat v této věci k jednotě. Prvním krokem k jednotě měl být společný církevní zpěvník.

Sborům, které mají společné farní sídlo, nebo jejichž obvody se prolínají bylo doporučeno, aby učinily dohody o nových sborových hranicích, eventuálně o spojení v jeden sbor, nebo o rozdělení práce, vyučování náboženství a jiných věcech. To se mělo stát do tří měsíců po schválení přechodných zákonných ustanovení a po současném vydání příslušných směrnic synodním výborem. Tyto dohody měly být předloženy k vyššímu církevnímu schválení.

To vše se stalo ještě před projednáváním a schvalováním nového církevního zřízení.

Ústavní komise pak vypracovala návrh nového církevního zřízení a předložila jej synodnímu výboru, který je svým nákladem vytiskl a rozeslal sborům, seniorátům a superintendencím, aby je ve svých shromážděních projednaly a učinily případné pozměňovací návrhy, nebo vyjádřily s návrhy souhlas.

---

⁶⁵ Jednalo se asi o sbory Slezské evangelické církve a.v.

Návrhy a usnesení konventů superintendenčních došly k synodnímu výboru v červenci a srpnu 1920 a synodní výbor na jejich základě vypracoval pro generální synod definitivní návrh, který se v mnohém lišil od návrhu ústavní komise.

Pak 21. – 25. února 1921 zasedal synod, který se stal ustavujícím synodem ČCE. Synod projednal podrobně celý návrh církevního zřízení a usnesl se na mnoha jeho změnách. Nové církevní zřízení bylo rozděleno do 7 oddílů a 118 paragrafů.

K nejdůležitějším organizačním opatřením patří zrušení superintendencí a nové uspořádání seniorátů, a snížení počtu členů synodního výboru z devíti na šest. Bylo rozhodnuto o přechodu k nové církevní organizaci, jmenovitě o likvidaci majetku dosavadních seniorátů a superintendencí a jeho předání novým organizačním jednotkám. Odstupujícím superintendentům zůstal jejich titul a také jejich dosavadní funkční plat, pokud o to budou žádat.

Koncem května r. 1922 přestaly úřadovat dosavadní superintendentní orgány, jakož i dřívější seniorátní orgány a noví senioři a seniorátní výbory počaly úřadovat dnem 1. června 1922. Likvidace dřívějších církevních úřadů a úprava poměrů mezi starými a novými senioráty byla provedena úplně hladce. Jména a fondy bývalých superintendencí byly odevzdány do správy synodnímu výboru. Dr. Ferdinandu Hrejsovi, bývalému představiteli východní (české) superintendence a.v. byl zaslán děkovný dopis, za věrnou práci prokázanou církvi.

Těmito opatřeními byly zcela odstraněny řídicí struktury, které dosud umožňovaly fungování sborů, které se dosud hlásily k luterské menšině. Bez této struktury a s doporučením ke směřování k jednotě s většinou, které legitimovalo jakékoli postupy, jak této jednoty dosáhnout, mohla tato menšina jen obtížně přežít.

15. května 1922 proběhly seniorátní konventy⁶⁶, které zvolily nové konseniory. Z prostředí bývalé luterské církve pocházel jen jeden konsenior⁶⁷, Gustav Winkler za Vsetína.

5.2 Růst církve.

Dalším nebezpečím pro identitu luterské menšiny byly přestupy z římskokatolické církve, z jiných církví i bezkonfesí. Tito nově přistoupení věřící byli ovládnuti heslem „Pryč od Říma“ a jinými politickými hesly a nenesli v sobě žádný věroučný potenciál. V textu⁶⁸, ze kterého jsem čerpal je uvedeno, že se ukazovalo, že mnozí, kteří se tohoto hnutí zúčastnili, neznali mnoho o církvi, do které vstupovali.

⁶⁶ Výjimkou byl Kálovéhradecký seniorát, kde proběhl konvent později.

⁶⁷ V té době se používal název konsenior, název senior byl tehdy vyhrazen pro hlavu církve

Přestupy k ČCE v prvních letech její existence:

V letech	ze ŘKC	z bezkonfesí	z jiné církve	odjinud	celkem
1919 – 1920	8689			345	9034
1921 – 1922	49219	5439	1111		55769
1923 – 1924	10318	3512	995		14825
1925 – 1926	10392	2205	885		13482
1927	2823	1083	479		4385
1919 – 1927	81441	12239	3470	345	97495

Ve stejném smyslu působily i odchody z ČCE, kterých bylo překvapivě také mnoho:

V letech	k ŘKC	k bezkonfesí	k jiné církvi	celkem
1919 – 1920	364	465		829
1921 – 1922	846	1037	373	2255
1923 – 1924	1142	781	335	2758
1925 – 1926	1035	1332	405	2772
1927	526	399	264	1189
1919 – 1927	3913	4014	1377	9803

Proti očekávání je zde zejména významný počet přestupů k Římsko-katolické církvi, srovnatelný s počtem přestupů k bezkonfesí a rostoucí tendence k těmto přestupům. Chybí však údaje o tom, jak to s těmito přestupy vypadalo z hlediska příslušnosti k jednotlivým historickým evangelickým konfesím. Je ovšem možno předpokládat, že se zde také jednalo i o reakci luterských věřících na odklon od luterské liturgie, případně věrouky ve sjednocené církvi.

Významnost těchto přestupů vynikne, uvážíme-li co znamenalo 3913 přestupů z tak malé církve, jakou byla ČCE, proti 81441 přestupům z tak velké církve, jako byla ŘKC.

5.3 Odchody luterských kazatelů ze služby v ČCE.

Do služby v armádě odešlo a trvale v ní zůstalo 6 duchovních. Z toho 3 byli původně a.v.: Josef Lukášek, Pavel Hajnoczy a Karel Rosenzweig, což byl zřejmý nepoměr vzhledem k malému zastoupení kazatelů a.v. v ČCE.

Stejně tak do školní služby kam odešlo 5 duchovních, a z nich byli 3 původně a.v.: Julius Lidmil Hhruška, Josef Cahorna a Viktor Pospíšil.

Zde již nelze mluvit o náhodě, spíše je na místě přemýšlet a důvodech, které k takovým důsledkům asi vedly.

⁶⁸ *Deset let Českobratrské církve evangelické 1918-1928*. Praha : synodní výbor ČCE, 1928.

5.4 Slučování sborů h.v. a a.v. do sboru jednoho.

Zde je možno hovořit jak o ztrátě sborů, tak o ztrátě kazatelů s luterskou orientací. Jednalo se o sbory v Černilově, Libštátě, Valteřicích, Velké Lhotě u Dačic. Slučování těchto sborů provázely, výjimkou sborů v Libštátě, kde odešel ze sboru h.v. Slavomír Daněk, jako profesor na nově vzniklou Husovu teologickou fakultu, věroučné spory. V Černilově a ve velké Lhotě u Dačic byly tyto věroučné střety popisovány jako osobní spory mezi faráři a tak byly také řešeny, odvoláním obou farářů a volbou nového nekonfliktního faráře, většinou přiznaně nebo nepřiznaně kalvínského. V Černilově v důsledku toho odešel Emanuel Hruška mimo církevní službu. Ve Valteřicích se stal překážkou sjednocení farář Alois Trojan, sbory se sloučily až po jeho odchodu do výslužby v r. 1928. Na Vsetíně se vedle sebe udržely, reformovaný a luterský sbor až do současnosti. Sloučené sbory a v posledku podlely většinovému, většinou nepřiznanému kalvínství. Přeložení luterští kazatelé se ve svých nových sborech přizpůsobili téměř vlivu. Jen výjimečně byli překládáni z luterského do luterského sboru (jen 4 případy), nebo dokonce založili nový luterský sbor, jako se to stalo Alexandru Winklerovi z Pržna, který 14. prosince 1919 založil luterský sbor ve Frýdku-Místku. O Alexandru Winklerovi se hovoří⁶⁹ jako o horlivém stoupenci sjednocení, asi si je představoval jinak, než jak proběhlo.

5.5 Vliv teologické fakulty.

Na nové Husově teologické fakultě působili i dva významní profesori původně a.v. Fr. Hrejsa a J. Hromádka. Oba původně působili ve sboru u Salvátora v Praze. Oba byli zcela oddáni myšlence únie a problémy se zachováním vlastní denominace nevnímali.

Vliv této prvorepublikové Husovy bohoslovecké fakulty se projevil v generační obměně kazatelů v původně luterských sborech a postupně způsobil jejich přeznačení. Mezi rokem 1925 a 1941 odešlo na odpočinek 8 farářů.

5.6 Zněny hranic sborů a jejich důsledky.

Vytýčením nových hranic sborů, které se původně překrývaly, nebo přesněji prolínaly a přiřčením obcí a kazatelských stanic k nejbližšímu farnímu sboru ztratily luterské sbory mnoho kazatelských stanic a vliv na věřící v mnoha obcích. Pokud naopak kazatelské stanice a obce ke svým sborům získaly, staly se tyto zdrojem šíření většinové

---

⁶⁹ *Církev v proměnách času...*

konfese uvnitř luterských sborů. Hranicí byly zcela uměle vytvořené a hranicí se třeba stala železniční trať.

5.7 Osobnosti v ČCE, které vzešly z luterské tradice.

K horlivým propagátorům hnutí pro sjednocení z řad luterských patřili senior Gustav Winkler ze Vsetína, farář od Salvátora Ferdinand Hrejsa, J. Hromádka, jeho vikář, a faráři Theod. Kalenda, G.A.Molnár, Rud. Lány, Alex. Winkler. Tato skupina byla z hlediska představ o tomto sjednocení dosti rozdílná.

5.8 Některé zásady nové církve⁷⁰

3. Komitét pro jednotu v bohoslužbě a učení.

Poněvadž komitét nábožensko-historický dokončil svůj úkol v té chvíli, kdy obě evangelické církve české přijaly České vyznání z r.1575 a Bratrské vyznání do J. A. Komenského z r. 1662, navrhuje se synodu ustavení komitétu pro jednotu v bohoslužbě a učení (náboženské učebnice, řád bohoslužebný, a j.) Členové jeho bud'tez: Josef Souček, Dr. Ferd. Hrejsa, Jos. Hromádka, dr. Ant. Frinta, Ferd. Kavka, Josef Šlechta, J. Vl. Šebesta, Frant. Hrejsa, Rudolf Lány, Frant. Prudký, Alex. Winkler a G. Winkler. (Návrh J. Vl. Šebesty, faráře v Soběhradech). – Přijato.

11. Zpěvník chrámový.

Navrhuje se sestavení nového společného zpěvníku chrámového se žalmy a písněmi toliko takovými, které možno snadno společně zpívati i co do obsahu a co do nápěvu. nedoporučuje se mnoho veršů v jedné písni, ani zpěvník příliš obsáhlý. Budiž vydání dvoje:

1. jen text, třeba na rozličném papíru, s tiskem dosti velkým a zřetelným;
2. text s nápěvy.

Text nebudiž mrtvým museem písní, jež se dají těžko zpívati. (Navrhl sbor v Opatově.) – předáno komisi pro jednotu v bohoslužbě a učení.

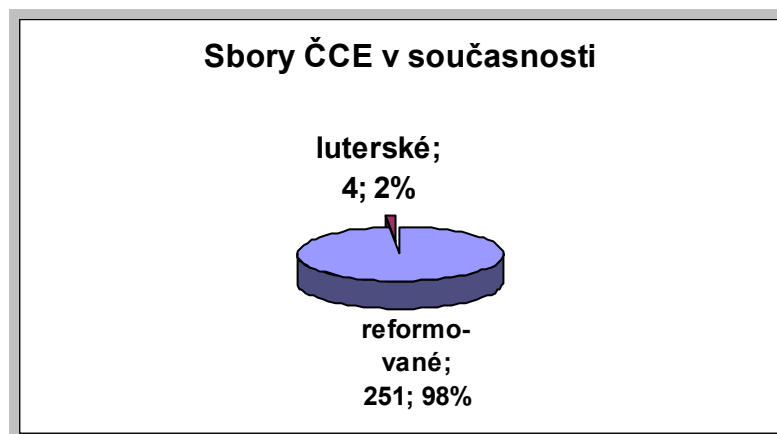
18. Podpory od Gustav-Adolfských splků a luterské Boží pokladny.

Generální sněm prohlašuje za neslučitelné se ctí duchovních a sborů evang. církve bratrské bráti od Gustav-Adolfských splků a luterské Boží pokladny nějaké podpory. (Návrh dra. Ant. Frinty ze Smíchova.) – Přijato.

Spolu s novou strukturou církve ztratily luterské sbory jakoukoli oporu pro svojí existenci.

---

⁷⁰ *Ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické: konaný 17. a 18. prosince 1918.* Praha : Nakladatelství synodního výboru Českobratrské církve evangelické, 1919. 55 s.

Obr. 6

6 Německá evangelická církev v ČSR v letech 1918 – 1946.

6.1 Důsledky zániku Rakouska-Uherska (1918-1919).

Již 16. května 1918 bylo vydáno již citované memorandum českých evangeliků, určené politikům⁷¹:

1. Nynější evang. církve českého jazyka vyznání helvetského a augsburského odloučí se od církví jinojazyčných a utvoří samostatné české církve.
  2. Těmto církvím českým se zaručí, že dle svého původu husitského a dle svého svobodného rozhodnutí mohou sobě učiniti své konfesse a jméno, dáti si zřízení podle důsledně demokratických zásad presbitero-synodálních a spojit se v církev jedinou.
- (...)

Toto memorandum se stalo základem pro jednání Ustavujícího generálního sněmu Českobratrské církve evangelické, konaného v Praze 18. a 19. prosince 1918. Konání tohoto sněmu umožnil zánik Habsburské monarchie a ustavení Československé republiky (ČSR). Došlo zde k sjednocení českých Evangelických církví augsburského a helvetského vyznání v Českobratrskou církev evangelickou (ČCE). Formu tolerančních církví pokládaly za vnučenou a přihlásily se vědomě k odkazu české reformace.

Jinak to bylo pocit'ováno německými evangeliky na Československém území. Zde dominoval smutek a pobouření nad pádem monarchie, byli odtrženi od Vídně a bezradní. Ke vzniku Německé evangelické církve v ČSR (autorka vedle toho a pozdějšího názvu užívá většinou zkratku DEK i BMS která zkracuje název Deutsche evangelische Kirche in Böhmen, Mähren und Schlesien.) došlo stejným mechanismem jako u ČCE teprve 25. a 26. října 1919, na 1. Církevním dnu v Trnovanech (dnes součást Teplic)⁷². Předseda Johannes Marschner oslovil shromáždění takto: „Poslušni nouze, ne hnáni sami sebou, jsme se zde sešli k výstavbě nového domu.“⁷³

---

⁷¹ V citaci je zachován původní pravopis.

⁷² Viz. HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946 : Auf der suche nach einem Weg im sich zuspitzenden Nationalismus in *Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern*. 35 – 38, 2000.

⁷³ JAWORSKI, Rudolf. *Na stráži německví nebo v postavení menšiny?* Po první světové válce se z DEK i BMS stala skutečná „církev na obranu a výboj německví“. Hned při svém založení vydala následující pozdravné poselství říšskoněmeckým mecenášským organizacím: „*Německá evangelická církev v československém státě by chtěla v den svého založení zaslat srdečný dík Německému evangelickému spolku, ústřednímu představenstvu Spolku Gustava Adolfa, tomuto božimu stánku v říši.. namísto návratu k velkému německému rodnému domu a připojení ke kmenové zemi reformace, se hraniční kameny mezi námi opět přesunuly; ale ani hraniční kameny nemohou zničit společenství krve a víry, které mezi námi existuje a nikdy existovat nepřestane! O co se starala a co dosud ošetřovala vaše láska, přestojí všechny nepřízně! Náš úřad nadál poskytuje německému lidu »nelepší obranu a zbraň«, evangelium“.*

6.2 Hledání nové identity – Výzva k přiznání (1920-1922)⁷⁴.

Počátkem února 1920 byla nová církev ministerstvem kultury státně uznána. Chyběl však pevný základ, jak ekonomický, tak i teologický. Na jaře roku 1920 došlo ze strany státu k poskytnutí příspěvku, kterým byly evangelické církve od r. 1861 zabezpečeny. Na společném jednání obou církví (ČCE a DEK i BMS) byl příspěvek rozdělen. Tím byla církev DEK i BMS ekonomicky zabezpečena.

Teologický základ však dosud nebyl nosný. 2. základní církevní zásada zněla:

„*Známe se k evangeliu Kristovu a k základním článkům německé reformace.*“

Ve vztahu k luterským organizacím a církvím v cizině působil problémy nový název církve. Z různých stran nyní ale přicházely dotazy na jméno a vyznání této církve:

20. února píše synodní senior ČCE Josef Souček senioru Silchertovi, že název církve „je nevhodný“. Možná, že kritika činí narážku na jednostranné pojmenování luterského vyznání v základních zásadách, když jsou v ní i sbory helvetského vyznání.

Také z jiných stran přišla kritika. V dubnu 1920 se obrací církevní president Erich Wehrensennig na Gustav-Adolf Verein (GAV) a National Lutheran Council of America a prosí o peníze na výstavbu církve. Zatímco GAV peníze daruje, dělá National Lutheran Council of America problém chybějící výslovné luterské vyznání v názvu Německé evangelické církve v ČSR. Komitě pod vedením profesora Moreheada vidí vyznání jako málo jednoznačné a všeobecně evangelické.

Problémy působila i orientace sborů dle místa (Ašsko a Slezsko bylo luterské, navíc Ašsko mělo lidovou církev, severočeské sbory byly modernistické, liberální a měly ráz „Pryč od Říma“. Má být nová církev národní, k jaké tradici reformace se má přihlásit? V prosinci 1920 byl v Trnovanech 2. Církevní den. Ten usnesl, že:

§1: „DEK i BMS stojí jedině na základě Svatého Písma. Drží se ve svém životě základních článků reformace a ve svém učení se přiznává k luterskému evangelictví.“ (Helvetská větev zde byla bezvýznamná. Jediný čistě reformovaný sbor byl v Čeňkovicích.)

§2: „K Německé evangelické církvi patří všechny německé evangelické sbory a věřící v Čechách na Moravě a ve Slezsku, které jsou k ní připojeny.“

§3. „Církevním a vyučovacím jazykem je němčina.“

Samozřejmost církve, jako církve německé zůstává jako téma pro následující tři desetiletí a měla svou tradici z dob minulých.⁷⁵

Zatím co adjektivum „německá“ při zakládání církve nejdříve popisovalo, co skutečně nová církev chce, totiž němčinu uvnitř Československé republiky, dostávají se později s větší silou do chápání církve církevně-národní aspekty.

⁷⁴ Viz. HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946 : Auf der suche nach einem Weg im sich zuspitzenden Nationalismus in *Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern*. 35 – 38, 2000.

⁷⁵ JAWORSKI, Rudolf. *Na stráži němečtví nebo v postavení menšiny?* Evangelická obec se stala „oporou němečtví“, evangeličtí duchovní fungovali jako průkopníci „národnostní církve“ a „často pronášeli projevy na shromážděních německých spolků, při zasvěcování válečných pomníků, ohňů za slunovratu, při červencových slavnostech turnerských spolků, a mládežnických skupin“ Nezřídka také předsedali místním ochranným spolkům.

Všechn čas jejího trvání je věnován tomu, aby církev ve dvojí diaspoře, konfesní a národnostní, přežila. Němci v Československu platili za národnostní menšinu, evangelíci pak mezi němci v Československé republice tvořili opět skupinu sotva 5%-ní (1930: ca 132 000, 1944: ca 157 000).

Církevní president Wehrenfennig později píše:

Úlohou naší církve je, pevně se držet evangelia a dosvědčovat je ve dvojité diaspoře, jako evangelická a německé menšina ve státě a v tomto prameni síly nacházet moudrost, jít svojí cestou uprostřed velké většiny katolických německých soudruhů a jinonárodních církví této země.

6.3 Budování – léta sblížení a ohraničení (1923-1926)⁷⁶ Nové problémy přineslo do roku 1918 neznáme postavení Němců jako národnostní menšiny. To se týkalo především v oblasti řeči. Němčina se nestala druhou státní řečí, a nebyla proto na veřejnosti a ve správě jako úřední řeč používána. Tím byla velká část Němců postižena v kořenech své identity.⁷⁷

DEK i BMS pocítovala konflikt mezi pravidly státu, který s nimi úřadoval česky a úřední písemnosti stejně jako matriční zápisy očekával rovněž v oficiálním státním jazyce, se sobě vlastní samozřejmostí.

Jazykový spor plní pořadač aktů DEK i BMS a táhne se přes celá 30. léta a několikanásobně od Vrchního zemského soudu v Praze. Hlavně při tom šlo o následující:

- zápisy v matrikách Německé evangelické církve
- úřední pečeť, která musela být vyvedena v české řeči stejně jako
- korespondence se státními úřady

10 dnů vězení za německý záznam v matrice. 3. Církevní den v Jablonci 1926 řešil sociální problematiku. V rámci akce pryč od Říma přešlo k DEK i BMS 30000 věřících. To vedlo ke vzniku nových kazatelských stanic.⁷⁸

Dva příklady za mnohé:

Ministerstvo vnitra 11.7.1924 rozhodlo, že vydávání rodné listy nemanželských dětí v Praze mohou být vyhotovovány toliko v českém jazyce, protože v Praze není u německy mluvící menšiny dosaženo potřebných 20%. Faráři proto musejí vystavovat jmenované doklady v češtině. DEK i BMS se proti tomu odvolala k nejvyššímu správnímu soudu.

Dr. Ferdinand Scheiner, senior moravského seniorátu (Kirchenkreis) byl v květnu 1925 byl potrestán 10 dny vězení, že s Brněnskou městskou radou ve věci matriky korespondoval v německém jazyce. Složil proto 27. května 1925 funkci.

---

⁷⁶ Viz. HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946 : Auf der suche nach einem Weg im sich zuspitzenden Nationalismus in *Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern*. 35 – 38, 2000.

⁷⁷BORECKÝ, František. *Zrcadlo Němcům*. Němci se z počátku domnívali, že jim republika oplátí i s úroky všechno, co na národu českém napáchali, ale když se tak nestalo, štvou doma i za hranicemi proti ní. Pro ně znamenají rovná práva útisk.

⁷⁸ Dle ústního sdělení archiváře Farního sboru ČCE v Aši Mgr. Karla Hally nebyla tato nařízení ze strany DEK i BMS většinou dodržována a ze strany státu vynuována. Jazyková rovnost byla tedy spíše faktická, nežli právní.

Oboustranný tlak ve věci národnosti a národní řeči byl velký. Prosazování vlastní národnosti, popřípadě možnosti jejich rozvoje bylo spojeno především s uznáním němčiny, jako národní řeči.

Česká strana, po staletých zkušenostech s jazykovým útlakem, kdy byl český jazyk v nerovné postavení s německým jazykem, přestála jej s velkou potřebou přisoudit vlastní řeči všechna práva jediné státní řeči, tak aby se s nikým nemuseli o toto právo dělit.

Německá strana se prosazovala částečně s určitou strnulostí a dávala najevo momenty vědomého ohraničení proti české části obyvatelstva. Stěží lze najít doklad pro nějakou dobrovolnou snahu o seznámení s českou řečí a českým duchovním světem. Učit se česky bylo po roce 1918 většinou bolestně snášeno. Faráři ve východním Slezsku kázali tradičně vícejazyčně. Ti tvořili určitou výjimku, kdy se farář DEK i BMS dobrovolně učil česky, nebo polsky. Autorka naopak uvádí příklad, jak samozřejmě byl i v československém státě, Německou evangelickou církví, při jednání upřednostňován německý jazyk.⁷⁹

Dlouho bylo poukazováno na hloubku problematiky jazykového sporu, která ležela v tom, že ze strany státu byli Němci chápáni jako národnostní menšina. Tato role byl Němci akceptována jen neochotně a pod tlakem.

3. Církevní den v Jablonci se jmenoval „sociální“, protože projednával hlavně vnitřní misii a její uspořádání (domy pro diakonii, sirotčince, dětské domovy). Konsolidace se ukazovala také v rostoucí stavební činnosti a vznikání nových kazatelských stanic. (Působením hnutí „Pryč od Říma“ došlo v této době ještě k mnoha přestupům k DEK i BMS. Od roku 1918 přestoupilo z těchto důvodů ca 30 000 lidí, t.zn. 1/3 tehdejších členů.)

6.4 V kruhu mezi ekumenickou otevřeností a národnostním sebepotvrzením (1927 - 1933).⁸⁰

Příští konsolidace DEK i BMS umožnila spolupráci s českými a slovenskými evangelíky. V r.1930 na severní Čechy těžce dolehla světová hospodářská krize. Napětí rostlo, fronty byly stále tvrdší. Nově utvořený Svaz evangelických církví v Československu sehrál zde velkou úlohu.

V této době hrála velikou roli jednání o připojení ke Svazu evangelických církví v Československé republice, který vznikl roku 1927. To provázelo uvnitř DEK i BMS jak

---

⁷⁹ Viz. HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946 : Auf der suche nach einem Weg im sich zuspitzenden Nacionalismus in *Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern*. 35 – 38, 2000.

6. února 1922 konala se v Praze schůze Československé větve Světové aliance pro přátelskou spolupráci církví, přičemž většina účastníků byli Češi a Slováci. V protokolu delegace DEK i BMS se nachází následující poznámka: „Celé jednání, od počáteční k závěrečné modlitbě probíhalo v německém jazyce, a sice následkem poznámky Dr. Gummise, že česky vedeným proslovům nerozumíme.“

⁸⁰ Viz. HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946 : Auf der suche nach einem Weg im sich zuspitzenden Nacionalismus in *Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern*. 35 – 38, 2000.

silné přímluvy ke vstupu, tak i také silné hlasy proti vstupu. To bylo zřetelné už na 3. Církevním dni v roce 1926, kde se Ašský a Slezský církevní okrsek vyslovil pro vstup k církevnímu svazu, západočeský církevní okrsek odmítavě, a středočeský podmíněný souhlasný a východočeský okrsek zaujal vyčkávací stanovisko.

Nakonec se projevila doporučená ohraničení proti jiným národním církvím jako silnější. Vstup do Svazu byl prozatím zamítnut.⁸¹

Během tohoto zamítnutí však působí DEK i BMS aktivně v jiných ekumenických grémiích:

Life end work 1925 ve Stockholmu

Faith end oder 1927 v Lausanne a 1938 v Oxfordu.

V Československé odbočce Světové aliance pro přátelskou spolupráci církví, světová konference v Praze 1928.

Jako příklady ekumenické spolupráce uvádí Maria Heinke-Probst⁸² činnost viláře Kurta Frede, který se v září 1933 účastnil zasedání československé mládeže v Třeběchovicích⁸³ Od roku 1930 byla především v průmyslové oblasti severních Čech těžce pocitována světová hospodářská krize. Ta přinesla nezaměstnanost a chudobu, jimiž byli poměrně silně postiženi Němci, což vyvolalo nové nacionální napětí.

6.5 Zkouška pevností mezi lidem a státem, nebo dojít „domů“, jít s davem (1933 - 1938).⁸⁴

Dle chronologie uvedené u HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946.

a) Církevní boj.

S počátkem národněsocialistického panství v Německu a prvními zásahy státu do církevního zákonodárství dochází v Německu k boji v církvi, v jehož průběhu se především přívrženci „Glaubensbewegung Deutsche Christen“ kteří propagovali své zvláštní křesťanství a tak tak-

---

⁸¹ Z tohoto postoje je jasné, že kvůli obavám z národnostní majorizace odmítla (DEK i BMS) vstoupit do „Svazu evangelických církví v ČSR“, naopak usilovala o připojení k „Německému konfesnímu svazu“ v Německu a Rakousku (Deutsch-Evangelischer Kirchbund, Deutschland/ Österreich). Malé evangelické konfesní společenství, zahrnující pouze 5 % sudetoněmeckého obyvatelstva, zaujímalo díky národnostnímu prvku důležité místo v sudetoněmeckém národnostním boji – a jak dokazuje počet lidí, kteří do něj po válce přestoupili, s trvalým úspěchem. Podářilo se mu prosadit ve dvojité diaspoře, za což vděčilo masivní ideologické a finanční pomoci z Německa. Odtud přicházela i většina farářů DEK i BMS a s nimi i národní hnutí říšskoněmeckého protestantismu, jež vyhovovalo sudetoněmeckému národnostnímu boji.

⁸² Viz. HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946 : Auf der suche nach einem Weg im sich zuspitzenden Nacionalismus in *Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern*. 35 – 38, 2000.

⁸³ *Hlubší dojem na mne udělat celý táborový život, potom upřímnost a skutečné bratrství lidí navzájem*. Vikář Freude na konci své zprávy navrhuje, že je mnoho takových možností, které dávají možnost k seznámení, při společně tráveném volném čase, při společných oslavách, při společných večerech, zveřejňováním článků v církevních listech těch druhých: *Nejdůležitějším úkolem je nejprve dobře využít možnost naučit se druhé řeči*.

⁸⁴ Viz. HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946 : Auf der suche nach einem Weg im sich zuspitzenden Nacionalismus in *Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern*. 35 – 38, 2000.

zvaných vyznavačských církví, ti první proti sobě stavěli bibli a vyznání. Výměny názorů se přenesly i do DEK i BMS.⁸⁵

Uprostřed 30. let se DEK i BMS nacházela v ekonomické a duchovní krizi, ale loajalita k Československému státu stále ještě nepřicházela v úvahu.⁸⁶

Vnitrocírkevně je pro druhou polovinu 30. let byl významný Středočeský sborový den v Teplicích ze dne 23. května 1937, na kterém byla v jednom velkém sborovém shromáždění zvažena a prohovořena otázka po cíli a směru evangelia, poměru lidství a křesťanství.

Rozloučili se s usnesením, ve kterém se obraceli proti zesvětštění národního života. Vyjmenovali dvě hlavní nebezpečí pro lid, zaprvé bolševismus, zadruhé, když se lidstvo považuje za božstvo (opatrné odmítnutí nacismu?).

Církevní president Wehrenfennig reaguje zřetelně na rostoucí neklid svou zprávou o vnitřním životě církve, vydanou 26. října 1937.

b) Obrat – přiblížení k SdP

Připojení Rakouska k Německé říši 13. března 1938 a převažující pozitivní chování Evangelické církve v Rakousku nesmírně zvýšilo napětí uvnitř DEK i BMS. Daleko více ale rozhodovala roztržka mezi Německem a Československem a z toho plynoucí mezinárodní napětí, které se nezdálo řešitelné.

Budoucnost, která vzejde ze silného Německa, ovlivnila nyní i DEK i BMS. 16. března 1938 vyšlo svolání Konráda Henleina, že se mají všichni sudetští Němci semknout okolo jedné jednotné strany. DEK i BMS odpověděla 29. března 1938 děkovným a blahopřejným dopisem. Stejně reagovala i konference farářů v Teplicích – Šanově, která také uzavřela sblížení evangelické mládeže s německým Turnvereinem. 1. května došlo k manifestaci Sudetoněmecké strany v Jablonci. V masovém pochodu městem šel církevní president Wehrenfennig v první řadě. Počátkem května hledá Evangelický spolek (tuzemský) styk s SdP a vyzývá k těmž i vedení církve.

V Německu se odehrává akt sjednocení evangelických farářů s vůdcem a říšským kancléřem Adolfem Hitlerem. Zaznamenané případy nesouhlasu znamenaly osobní ohrožení. Pro DEK i

---

⁸⁵ JAWORSKI, Rudolf. *Na stráži německví nebo v postavení menšiny?* Proto například vydavatel hlavního orgánu sudetoněmecké evangelické církve, Deutschr Glaube východopruský pastor Waitkat ozdobil titulní stránku hákovým křížem a naplnil německými křesťanskými myšlenkami.

Roli národního předvoje sudetoněmeckého protestantismu hrál „Evangelický spolek pro hájení německých protestantských zájmů v Československu (Evangelischer Bund zur Wahrung der deutschprotestantischen Interessen in der Tschechoslowakei), který s nesrývaně rasistickými hesly bojoval za zachování německých evangelických obcí.

⁸⁶ JAWORSKI, Rudolf. *Na stráži německví nebo v postavení menšiny?* Rozsáhlá izolace sudetoněmecké evangelické církve od československého protestantismu a příkon k „říšskoněmecké mateřské církvi“ obecně postrádaly agresivní protičeskoslovenskou notu, odhlédneme-li od extrémní pozice, „Evangelického [bojového] spolku“ (Evangelischer [Kampf-] Bund). Neměl k tomu ani nejmenší důvod, po založení československého státu došlo v českých zemích k úplné emancipaci protestantismu. Na druhé straně však názor, že každý národ má mít vlastní církev, dále péče o celoněmecké církevní společenství, spojení s mimocírkevními faktory v péči o německé dědictví ve výmarské republice a v Sudetech směřovaly sudetoněmecké evangelické organizace ke stranickosti, která překročila církevní a náboženský horizont a nabírala národně politické rysy.

BMS to znamenalo, že padla poslední bašta oficiálního církevního odporu v Německu, vy-
značská církev. V Německu a Rakousku není více prostor pro odpor.

V létě 1938 došlo k převratným událostem. Československo bylo ohroženo válkou. Také
faráři DEK i BMS byli zatýkáni. Adolf Hitler ve svém projevu 12. září v Norimberku řekl, že
požaduje odtržení sudetoněmeckého území. 17. září vyhlásila SpD oddělení Sudet od ČSR.

Mnichovskou dohodou z 30. září 1938, na jejímž základě bylo přičleněno sudetské území
k Německu chtěly západní mocnosti zachránit mír, chápalo Československo jako zradu.

Jak reagovala DEK i BMS ?

Wehrenfennig ve své autobiografii píše: *Když německá vojska na základě Mnichovské dohody
vtáhla do Sudet, ležel jsem těžce nemocný s trombosou a zánětem žil. Nevěděl jsem, o co ven-
ku šlo.*

Přece byl jeho jménem odeslán telegram do Berlína, že vyjadřuje radost a nadšení z připojení.
Ve vedení církve, stejně jako ve všeobecné církvi převažovaly tyto pocity: Včlenění do Ně-
mecké říše se jim jevil jako naplnění dlouho hájených zájmů, jako zhodnocení, spravedlivé
rovnoprávné postavení a úlevu od finančních starostí a starostí s kulturou a řečí.

6.6 Podřízení NSDAP (1939-1944) dle chronologie uvedené v

Po záboru Sudet vznikl zde zcela jiný duch, než jaký obyvatelstvo očekávalo. Tak
v nacionálněsocialistickém Německu nestačilo prokazovat svou národní angažovanost, aby
člověk platil za dobrého Němce. Nyní jde o prokázání rasové čistoty. V aktech lze nalézt
případ faráře, který má těžkosti s tím, že je z 1/8 židem.

5. a poslední Církevní den Církve DEK i BMS 30. a 31. srpna 1940 přináší sloučení
s Německou evangelickou církví v Německé říši. Církev byla nyní přejmenována na „Ně-
meckou evangelickou církev v Sudetech a v protektorátu.“ Duchovní výtěžek tohoto posled-
ního synodu byl slabý. Je to zřejmé již z malého množství akt, v porovnání k předešlým sy-
nodům. Zpráva o vnitřní misii a církevní péči začala otázkou: *„Je vůbec ještě o čem hovořit,
když všechny jednoty, které u nás tuto práci vykonávaly, jsou rozpuštěny?“*

Farář, odpovědný za tato diakonická zařízení a společně s církevním presidentem Wehren-
fennigem a právníkem Krickem k jejich udržení, jako církevních zařízení bojoval se jmeno-
val Albin Drechsler.

V září 1941 byl farář Drechsler ve Vejprtech gestapem zatčen.. *„Teprve o hodně později jsem
se dozvěděl od jednoho katolického soudruha v utrpení, že mým zatčením chtěl představitel
významné církve v Sudetech zastrašit evangelickou církev.“*

Po pěti týdnech byl z vězení propuštěn, ale počátkem prosince byl znovu zatčen *„byl jsem ve
farním sále a účastnil se při vyučování náboženství, přes zákaz vyučování vydaný školním
úřadem, který se ale týkal jen školy. Tímto zákazem vyučování se mělo vyučování náboženství
pozvolna odstranit, k čemuž mělo celkově dojít.“*

Nátlak, pronásledování a vraždy Židů nás neponořují do dějů (vyjma požadavků na průkazy arijského původu a papírů k likvidaci židovského majetku).

Ještě jedno předepsané opatření popsal v roce 1942 ve své zprávě farář Adolf Jesch. Zákaz používat šlonzáckou řeč při péči o duši a bohoslužbě. Dvoj- či trojjazyčnost patřila ke staleté církevní tradici východního Slezska, která neodpovídala nacionálními socialisty prosazovaným představám o „germánské veleříši“.

Během války bylo zachovávání církevního života dále ztěžováno.

Pro rostoucí nedostatek farářů nechala Německá evangelická církev v Sudetech a protektorátě otevřené dveře pro faráře z ostatních částí Německé říše. Třem z těchto nesudetonemeckých bylo gestapem bráněno v jejich farářském působení, protože jim bylo odepřeno povolení k vyučování náboženství.

- Farář Filip Kreutz, který byl již v r. 1940 vězněn v obsazeném Polsku a pro blízké styky s Poláky vypovězen

- Farář Wilhelm Riedl z Pomořanska, kde měl kontakty s „narijskou“ rodinou

- Vikářka Juise Zorn za Saska je členkou vyznavačské církve. Je to ostatně první žena ve službách DEK i BMS.

Tyto zákazy vyučování nebyly většinou zdůvodněny. President Wehrenfennig, mohl většinou dodatečně jednat ve prospěch postižených, když si nechal poslat osobní materiály postižených z jejich dřívějších zemských církví.

Z tuzemských farářů dostal farář Georg Lehmann z Aše zákaz vyučovat za své členství ve vyznavačské církvi.

Zkušenost s nacionálním socialismem nechaly také mnohé národněcírkevně smýšlející faráře, aby se zamysleli nad otázkou směru a cíle evangelia.

6.7 Oficiální konec DEK i BMS (1945-1946).⁸⁷

Počátek roku 1945 v Českých zemích byl naplněn proudem uprchlíků, především z východu. To stavělo před faráře novou výzvou v péči o duše.

V létě dochází k tzv. „divokému“ vyhánění Němců, které postihly také členy DEK i BMS. Dekret presidenta republiky z 19. května 1945 a Postupimská konference z 2. září 1945, pak legalizovaly vyhánění Němců a konfiskaci jejich majetku. Tento osud přirozeně postihl i německé evangelíky. Stále více jich opouští vlast a odchází do Německa a Rakouska – dílem dobrovolně, dílem nuceně. Čas mezi podzimem 1945 a jarem 1946 bylo většinou duchovních jasné, že existence jejich církve je v novém státě velkou otázkou.

---

⁸⁷ Viz. HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946 : Auf der suche nach einem Weg im sich zuspitzenden Nationalismus in *Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern*. 35 – 38, 2000.

Exemplární je poslední dopis vikářky Luise Zorn církevnímu presidentovi z 20. února 1946.⁸⁸ Mnoho farářů DEK i BMS prosí o přeložení do Německa nebo Rakouska.

3. února 1946 byli zatčeni, církevní president Erich Wehrehfennig, vrchní církevní rada Gerstberger, vrchní církevní rada Knorek, Albin Drechsler, řídící diakonii, farář Strasser a později superintendent Zahradnik, a faráři Hofmann a Moj. Z toho Knorek, Moj, Strasser a Zahradnik na více let.

Mezitím běžela jednání s ČCE o včlenění DEK i BMS do této církve. Od 11. února 1946 je církevní vedení pod správou českobratrské komise. Německá evangelická církev jako německá instituce neměla právní statut. Mohla se však ještě jako žadatelka obracet k ČCE. Toto akceptovat bylo těžké. 17. února 1946 následuje prohlášení ke sborům DEK i BMS, podepsané vrchním církevním radou Bernardem Hickmannem, že vedení církve ve schodě se stávajícím církevním výborem předložilo na počátku února 1946 synodnímu výboru ČCE žádost, aby ji tato církev přijala do svého svazku. Je prokázána účast sborů na této žádosti.

Vrchní církevní rada Hickmann k následujícímu řízení řekl: „*K takovému závěru mělo vedení církve oprávnění, protože obě církve během Rakouska–Uherska tvořily v podstatě jednu církev.*“

Majetek a církevní budovy byly komisionálně předány ČCE a částečně i CČS(H). Obě církve vydaly na podzim roku 1945 memorandum, ve kterém se hlásily o tyto po ruce stojící kostely. Přejít majetku na ČCE proběhl výše zmíněným sjednocením církví. Přejít budov do rukou CČS(H) zákonem číslo 131 ze 6. května 1948. Honosné kostely vyžadovaly údržbu a opravy, a ty byly financovány Spolkem Gustava Adolfa (GAV), na rozdíl od Jaworskiho pochybuji, že by peněz GAV bylo použito na jinak. Nedostatek financí po 2. světové válce vedl naopak k chátrání těchto staveb.⁸⁹

Maria Heinke-Probst vložila do svého textu krátký exkurs týkající se vztahů DEK i BMS k ČCE podle dokladů Synodního výboru.⁹⁰

---

⁸⁸ „Zde bych chtěla sdělit, že v minulých dnech byly za spoluúčasti Okresní správní komise v Kadani zástupcům bratrské obce předány matriky německé evangelické obce; budou uloženy na matričním úřadě Okresního úřadu v Kadani... Německé bohoslužby jsou od poloviny ledna zakázány. Podle výpovědi bratrského kurátora ze 17. t.m. následoval písemný zákaz krátce po ústním z 12.1., nebyl mi však písemně sdělen ...Tím je viditelná část mého služby vyřízena. Když nyní dojde k mému vysídlení, mohu se zdráhat. Co bych měla nyní uvádět jako svou službu? Když péče o duši není chápána.“

⁸⁹ JAWORSKI, Rudolf. *Na stráži německví nebo v postavení menšiny?* Nejdůležitější oporou sudetoněmeckých evangelických církví zůstával Spolek Gustava Adolfa. V letech 1918-1938 shromáždil pro sudetoněmecké obce kolem půl milionu říšských marek. Kromě této částky se vyplácela stipendia a zvláštní finanční příspěvky. Spolek měl také sudetoněmeckou odnož, již československé úřady zabránily začlenit se přímo do říšskoněmecké centrály. Navzdory tomu se vytvářely mezi sudetoněmeckou evangelickou církví a říšskoněmeckým Spolkem Gustava Adolfa, vztahy tak, že její představitel E. Wehrehfennig byl v roce 1930 povolán do centrálního vedení organizace.

⁹⁰ V čase přelomu (1918 – 1923) se vytvářely stěžejní kontakty. Obě církve se nalézaly vedle sebe. Obě hledaly novou pozici v novém státě. Setkávaly se při společných požadavcích vůči státu. Napětí se projevilo při dělení národnostně smíšených sborů v př. v Moravské Ostravě a ve Frýdku.

V letech 1924 – 1926 je pozorovatelné opatrné sblížení obou církví. Dochází k oboustrannému poznávání – přijmenším na úrovni vedení – které o to usilovalo. Došlo ke společnému postupu v otázce finančního zajištění. Utvoření nějakého církevního spolku zůstalo otevřené.

7 Závěr.

Z názvu „Českobratrská církev evangelická“ i z programu církve je zřejmé, že zde při jejím vzniku na prvním místě stálo českobratrství. Problémem této církve ale byly určitá povrchnost, povšechnost s jakou byl tento program přijímán, kdy stačilo veřejné přihlášení se ke jménu, nebo k osobnostem této oslavované denominace, a zůstat ve své velké (kalvínské) většině, ve své věrouce a církevní praxi. K názoru, že se zde nejedná o pravou českobratrskou víru a církevní praxi, věděli vlastně od počátku, ale otevřeně se k tomu přiznali až vydáním Čtyř vyznání v roce 1951⁹¹. Přitom ani zde nelze v době vzniku vyloučit určitý náběh k nacionalismu, podtržený jednak pocitem výlučnosti, spojeným s právem na dědictví české reformace, jednak hranicí mezi reformovanou a luterskou církví, která se přibližně kryla s hranicí české a německé populace v tehdejší Československu.

Naopak z názvu „Německá evangelická církev“ je zřejmé, že národnostní hledisko tvořilo svorník, spojující svou intencí novou církev. „Němectví“ nyní stojí na prvním místě, nikoli evangelictví, které stálo na prvním místě ve staré rakouské církvi. Tento postoj vyprovokovala snaha českých evangelíků obnovit Českou a Bratrskou konfesi. České evangelíky tedy vedly k oddělení, respektive sloučení snahy teologické. Ty však zůstaly nenaplněny.

Dobře to vystihl již v roce 1926 Cinek⁹² :

Církev českobratrská, ustavená dne 17. a 18. prosince roku 1918 ze staré církve luterské, a kalvínské (kromě slovenských evangelíků, kteří se nepřipojili) postavila se sice „na základ“ konfese české z roku 1575 a českobratrské z roku 1662, chtějíc tím zdůraznit kontinuitu se starým českobratrstvím; leč tento základ je velmi vratký a problematický. Církev českobratrská přijala ony konfese nikoli v plném jejich obsahu, nýbrž pouze v jejich „duchu“, „v čem však tento duch záleží neví nikdo,“ doznává jeden z vůdčích teologů českobratrských, dr. Kozák mladší. („O otázce náboženské“, str. 22.).

V roce 1968 se k problému vrátil J.L.Hromádka⁹³ :

Byly chvíle, kdy jsme si celou otázku české reformace zjednodušovali tím, že jsme ji prohlašovali za praktickou, na rozdíl od luterského nebo kalvínského dogmatu. Brzy jsme si uvědomili, alespoň z části, že to, co nazýváme praktičností, musí mít také hluboké kořeny víry a učení (tzv. dogmatu). Je-li pravda, že bratrská reformace usilovala o krásnou církev Pána Ježíše, mělo to důvod v osobitém pochopení samotného evangelia, tj. Ježíše Krista, jeho smrti a zmrtvýchvstání, jeho vtělení, jeho posledního (eschatologického) vítězství. V tom smyslu

---

Za počátek přátelských vztahů (1927 – 1929) lze považovat např. výlet Husovy fakulty 30. dubna 1927 do Jablonce. President Wehmfennig prosí profesora Ferdinanda Hrejsu německy psaným dopisem z roku 1928 o informace o ČCE.

V letech (1930 – 1938) proces sblížování stagnuje.

V letech (1939 – 1945) nejsou téměř žádné, nebo jen formální kontakty. Konec státní podpory pro církev v květnu r. 1939 (z rozpočtu protektorátu).

Roky (1945 – 1946) znamenají, že ČCE přináší ochranu pro kostely a funkci prostředníka pro DEK i BMS při jednání s Československými státními orgány, především s národními výbory.

⁹¹ Čtyři vyznání: vyznání augsburské, bratrské, helvetské a české se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými.

⁹² CINEK, František. K situaci českobratrského protestantismu in *K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti*.

⁹³ Církev v proměnách času. 1969 s. 29

jsme pořád ještě na počátku studia, i když za posledních padesát let bylo, zejména po druhé světové válce, mnoho podstatného řečeno.

Ani dnes nestojíme naplnění této ambice blíže. Jsme však bohatší o dějinnou zkušenost.

Tím hledaným mechanismem je záměrné zmatení pojmů v 18. století: *že sklad učení prawych Bratřj Czesských s Ewangelicko=Reformirským učenjm negmocněgi se srovnává.*

Okamžitým řešením problematiky luterských sborů ČCE by mohlo být jejich kolektivní členství v Lutherově společnosti a ohled Synodní rady ke konfesijní zvláštnosti těchto sborů při jejich obsazování kazateli. Trvalým řešením by mohlo být vytvoření Luterského seniorátu, podobně jako již existuje Ochránovský seniorát, spravující ochranovské sbory.

8 Bibliografie.

- ALBERTI, Karl. Evangelium na Ašsku : 3. část. Přel. O. Krátká. *Ašsko : minulost, přítomnost, dialog*. 2002, roč. 2, č.2. s.1
- BALCAR, Lubomír, HÁJEK, Viktor et al. *Církev v proměnách času* : Sborník k 50. výročí spojení Českobratrské církve evangelické. 1. vyd. Praha : Kalich 1969. 350 s.
- BORECKÝ, František. *Zrcadlo Němcům*. Ústí n. L. : O. J. Bukač 1925. 62 s.
- CINEK, František. K situaci českobratrského protestantismu in *K náboženské otázky v prvních letech naší samostatnosti*. Olomouc : Lidové závody tiskařské a nakladatelské 1926. 314 s.
- Církev v proměnách času 1969 – 1999*. Praha : Kalich, 2002.
- Čtyři vyznání : vyznání augsburské, bratrské, helvetské a české*. 1. vyd. Praha : Komeského evangelická bohoslovecká fakulta 1951. 412 s.
- DENIS, Ernest: *Konec samostatnosti české*. [online]. Česká čítanka. [cit. 2009-05-01]. Dostupný z WWW: <http://citanka.cz/denis/ksctoc.html>.
- Deset let českobratrské církve evangelické 1918 – 1928*. Praha : Synodní výbor ČCE, 1928
- GRUBER, Jiří. *Pojď a přesvědč se*. Praha : Českobratrská církev evangelická, 2007. 65 s. Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, 2. svazek. ISBN 978-80-7017-059-5.
- HEIKE-PROBST, Maria. Die Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren u. Schlesiern 1918 – 1946 : Auf der suche nach einem Weg im sich zuspitzenden Nacionalismus in *Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern*. 35 – 38, 2000. 121 s.
- JAWORSKI, Rudolf. *Na stráži německví nebo v postavení menšiny?* Přel. Š. Stellanerová. Pražská edice, 2004. 270 s. ediční řada Historica. ISBN 80-86239-09-8
- Jubilejní almanach – schematism československého evangelictva v ČSR : 1903, 1918, 1928*. Praha : Kostnická jednota, 1928.
- LUKÁŠEK, Josef. *K dějinám doby toleranční*. Praha : Bratrské družstvo, 1939. 263 s.
- LUKÁŠEK, Josef. *Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze*. Praha : A.Lapáček, 1915. 141 s.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha : Zvon 1991. 281 s.
- MEDEK, Zdeněk J. *Na slunci a do mrazu : První čas josefínského náboženské tolerance v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha : Kalich, 1982. 382s.
- MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční*. Praha . Mladá fronta, 1999. 238 s. Edice Kolumbus. ISBN 80-204-0741-3

NEŠPOR, Zdeněk R. (ed). *Čeští nekatolíci v 18. století : Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí*. Ústí n. L.: albis international, 2007. 449 s. ISBN 978-80-86971-27-8.

OTTER, Jiří – VESELÝ, Josef. *První sjednocená církev střední Evropy*. 1. vyd. Praha : Synodní rada Českobratrské církve evangelické a Kalich, 1992. 109 s. ISBN 80-7072-852-3.

RYCHETSKÝ, Čestmír. *Kazatelé a sbory české národnosti církví a.v. a h.v. v Čechách a na Moravě 1781-1918*. Praha : SR ČCE, 1983.

I. Sjezd československých evangeliků 27. – 30. září 1923.

Ustavující generální sněm českobratrské církve evangelické konaný v Praze dne 17. a 18. prosince 1918. Praha : Synodní výbor Českobratrské církve evangelické 1919.